

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1197

D 35

1197
D. 35

B. d. H. was Proceptor des
 Nat. Scholen te Aunft.,
 leeding van Richens van
 Onnieren en van wien wijt
 baad met tofspraak, Bibl.
 Crit. V. 10.
 of Philom. V. 10.

1197
D. 35

Uitgezogte

A N A L O G I S C H E

en

ETIMOLOGISCHE

W E R K V A N

van

N E D E R D U I T S C H E

LETTER- EN TAALKUNDE,

door

B. DER KINDEREN.

Te A M S T E R D A M,

By G. R O O S.

1802.

**NEE.
LETTERK.**

*Gene Uitgaven worden voor egt erkend, ten zy
door den Maaker zelven ondertickend.*

A. J. van der Meer

V O O R R E D E N .

Het zal niét nodig zyn den Nederlander de noodzaaklykheid en nuttigheid tot het beoeffenen zyner taal onder het oog te brengen. Dit is reeds zo dikwils in Voorredenen voor Taalkundige boeken gedaan, en wordt ons zo dikwils door de dagelijksche ondervinding geleerd; dat elk gereedlyk erkennen zal, dat een Nederlander zyne taal niét regt verstaat, als hy niét meer weet, dan dezelve te spreken en te Jchryven uit gewoone navolging van anderen. — Hy zal geern toestemmen, dat 'er redenen moeten zyn, waaróm men een woord dus schryft, en spelt, en niét anders; waarom men aan een woord zodanig denkbeeld en geen ander hegten moet; welke taalkundige regelen door het beoeffenen (bestudeeren) van onze taal moeten worden opgedolven, en hunne vastheid verkrygen.

Wenschlyk zoude het zeker geweest zyn dat zulke groote geleerde mannen onder ons, di byna het geheele Land van taalkunde doorwandeld hebben, med hunne groote voorraad van algemeene kundigheden ons gewest wat meerder doorkruist, en de wegen wat vaster en gelyker hadden gemaakt, hür door zoude de wandelaar zich in zyne gang zo dikwils niet gehinderd hebben: doch de ondervinding heeft geleerd, dat veele taalkundige geniën,

IV V O O R R E D E N.

in 't vormen van taalkundige regels, te wynig op de (analogia) overeenkoomst der regelen med elkander hebben gelet; noch diip in ('t idiotismus) de eigenaart van onze taal zyn doorgedrongen om dezelye ook in zyn geheel te beschouwen; 't gene zy gemeen moest hebben, med andere taalen, te behouden, 't gene haar byzonder eigen was, als een siraad te beschouwen: b. v. de dubbeleklinders (vocaalen;) en alles wat wy van 't vreemde konden misfen, weg te werpen; 't gene wy niét konden misfen in een Nederlands gewaad te kleeden, en dus meer oorspronglyk te maaken.

Schoon nu sinds eenige tyd door Leden van de verdiinstlyke Maatschappy; tot Nut van 't Algemeen, in dit vak ook veel licht verspreid is, kooimt het my voor, dat de wegen hiir en daar nog wat ongebaand zyn: en dit is eenvoudig de reden, di my bewoog, myne Taalkundige gronden eens in 't licht te brengen. Het is, ik beken het, moeiljk, om zulke regelen te maaken, di algemeen aangenoomen zullen worden; daar elk, ja hy zelf, di pas in de Taalkundige wereld zyn oogén wendt, zyn oordeel onbekommerd velt; dit egter, schrikte my niet af, om onze Taal, di zeer veele schoonheden boven anderen bezit, een evenmaati-ger en oorspronglyker gelaat te doen aanneemen, waar omtrent ik 't oordeel van onbevooroordeelde Nederlandsche Taalkundigen verwagten zal.

We.

V O O R R E D E N. V

Wegens de aart en vorm van dit opstel, heb ik aan te merken; dat het zelve geene copië of navolging van anderen is, zo als 'er helaas maar al te veel van di Letter- en Spraakkunsten zyn, 't geen ik verder aan den oordeelkundigen over laat; en niet te breed van deszelfs oorspronglykheid zal opdoen; — Elk zal toch begrypen dat ik niet zeggen wil; geene andere boeken betreffende dit onderwerp gelezen of nodig gehad te hebben, om het goede 'er uit te neemen; want dit was in zodanige taak noodzaaklyk, waar toe my TUINMAN, TEN KATE enz. maar vooral KILIAAN en HUIDEKOPER zeer te pas kwaamen; Terwyl ik my dikwils beklagd heb over het uitlezen van de Spraakkunsten van VAN DER PALM en ZYDELAAR, welke van oordeelkundige taalkennis my ontbloot schynen. Want de taalkenner toch weet by ondervinding dat alle taalen med elkander een zeker verband hebben; doch dat ook elke taal iets byzonders een (idiotismus) heeft dat een byzondere oeffening vereischt, gelyk b. v. by ons de buigingen der werkwoorden, de dubbelde klinkers enz.

Di leerstellige wyze nu, di ik gekoozen heb, keurde ik 't best, om eene orde van behandelen te hebben, gelyk ook deels, om een geheel voord re brengen.

De Orthographia (regte Spel en Schryfskunst)

het voornaamste van alle Taalen, is byna het geheele beloop van dit Boek: waar by ik zo veel als nodig was, van de syntaxis (woordenvoeging) naamlyk by de regeering der werkwoorden, enz. — by de gevallen (Casus) ingevlegt heb. — Deze Orthographia nu, moet by my rusten, op de Etymologia (woorden oorsprong) en een juiste Analogia (overeenkoomst): welke laatste te regt, alseen siraad der Taalen, door VAN LENNEP in zyn Analogia Ling. Græcæ, en anderen; wordt aangemerkt: terwyl men daar by ook van ter zyde een oog moet slaan, op 't algemeen goed gebruik.

De Titel uitgezogte Analogische en Etimologische (overeenstemmende en oorspronglyke) Gronden van Taalkunde is aan 't hoofd van dit Boekje geplaatst; om dat ik meene dat hetzelfde de gronden tot een regte en vaste schryfwys in zich bevat; daar men hier veele regels en nuwe opmerkingen, op Etimologi en Analogi gegrond zal vinden, di door anderen zyn voor by gegaan. Immers, door 't verzuim van de overeenkoomst, ontstaan veele verschillen, van schryfwys; als men een regel (abstracte) afzonderlyk beschouwd, zonder vergelyking en verband med anderen (Concrete;) gelyk b. v. als men de dubbele klinkers; aa, en uu gebruikt, geeft dit immers een voorschrift, tot de dubbelde i? —

En

En schoon dit nu nog vreemd is voor den Nederlander, moet men egter onder 't oog houden, dat dit geen duurzaam beletzel blyven zal, indiën het maar door eenige Schryvers wiird begonnen: want even zo waaren de ouden aan de ue en ae gewend, vóór dat men de dubblde a en u invoerde: terwyl het de waarde der reeds in 't licht zynde Boeken ook niét vermindert.

Om de kortheid in dit Leesboek voor den onze taalbeoeffenende Jongelingschap in acht te neemen, heb ik my by sommige verschillen en klynigheden niet lang opgehouden; en maar med een enkel woord deszelfs schryfwys volgens myne gezegde gronden van Etimologi en Analogi doen ziin, waar over ik soms een geheele bladzy had kunnen schryven. — Nauwkeurig ben ik; in zo ver het zelve niet tot klynigheden zich bepaalt, waar van wy gene reden weeten, en waar voor gene regels kunnen zyn, zonder in een doolhof van verwarring te geraaken, b. v. teken, of teeken; na, voor, naby, als: de eer van imand te nâ koomen: te vrede, of, te vreden stellen: nâ, voor, byna; ik heb di op vyf nâ verloozen; van de wiig aan, van jongs af; (niét af aan) pakkafi, personafi, waarde; 't verwerpen der overtollige letters b. v. de h. in Thee, Rhee, de c. in Scepter, 't wangeluid van meu, matres vóór moeij, meesteres enz. dit leert men genoeg van zelyen door 't gebruik.

VIII V O O R R E D E N.

(*) *Duidlykheid en volledigheid, zal, (zo ik meen) den leezer genoeg blyken; voor al, indien hy meer taalkundige Boeken gelezen heeft. — Niets heb ik ook zonder grond willen plaatzen, waarom ik dikwils myn aangenoemene regels, of redenen voor eene schryfwys, moest laten vaaren, ombetere en duidlykere in deszelfs plaats te stellen: men zi ten opzigte der volledigheid; de regels over de buigingen en vervoegingen, en, de schets van de afftaming der tyden, in onze Nederlandfche werkwoorden, di men by andere Taalkundigen niet zal vinden. — Uit hoofde der duidlykheid is het ook, dat ik de Tyden der WERKWOORDEN dus geschikt en genoemd heb, b. v. de eerste Tyd in de aantoonende Wys;*
noem

(*) *Ik agtte het genoeg in myne Naamlyst van woorden de moeiljkste in afleiding op te helderen; daar het my toefcheen dat het voor de mingeoeffenden niet zo zeer van belang is, te weten; waar van sommige één en twee toonige woorden; als: boom, hemel; hun oorsprong hebben, daar deze en meer anderen in spelling noch onveranderlyk blyven; als wel byzonder, de woorden van meer lettergreepen (filaben), en zulken, di, schoon van eene lettergreep, egter by oudere Schryvers anders gefpeld wiirden.*

Heeft imand op myn moeiljke taak eenige aanmerkingen, dan zal ik daar aan in 't vervolg tragten te voldoen. —

noem ik, de nu bestaande Tyd, om dat het woord Tegenwoordig my toefchynt, geen duidlyk goed Nederduits te zyn, volgens myne ter plaats ge- stelde aanmerking: en de laatste wys in een werk- woord niét volgens de Latynen, de onbepaalde, maar by ons beter de onpersoonlyke wys; —

Zo heb ik voords de geheele butging, niét blindelings naar de Latynen gevolgd, maar volgens onze spreek- trant. — Zo ook ten opzigte der dri klank ieu, di wy eigenlyk niét bezitten, want van; nu, ont- staat, nuw, en voor; ik hieuw, kunnen wy; ik hiiuw, schryven; gelyk wy de dubbelde a en e in; klaauw en schreeuw gebruiken. — Zo ook; hun in 't geheele meervoud, verg. bl. 98. en welligt is, neur, een andere (dialekt) tong- val van, hun. Verder wordt het verkeerd gebruik van; welke en, wi; van, zich en hem; van, zyn, en deszelfs; 't gene, voor, 't welk; di voor, deze; aangetoond: gelyk ook, de reden, waarom ik de sleepende uitgang in 't enkelvoud, b. v. myne taale, myn spraake is aangenaam, myn paarde is zwart; verwerp. — Om deze duidlyk- heid ook meer te bevoorderen, diinde ook de y, di de klank van de ei geeft, als in; wyn, zyn enz. onderscheiden geschreeven, en gedrukt te worden, van de, ij, in; kaaij, baaij, enz. 't gene in 't herdrukken van School of Woordenboeken ligt te veranderen is.

Dit zy nu genoeg van 't gene den Leezer hiir zal vinden; het zy my gegund iêts ter verbetering van 't Boekje van BOLHUIS nog op te merken. — Het is vooral in 't zelve goed te keuren, dat dit Boekje meer dan anderen in kortheid en klaarheid van uitdrukkingen of beschryvingen voorkeur verdiint. — Egter zyn 'er eenige mistellingen my voorgekomen. Bladz. 21. wordt 't woord bode; als manlyk en vrouwlyk opgegeeven, en duif van s'gelyken. — Bl. 23. vindt men de voorbeelden, Stad, Steden, lid, leden, kni, knien, zee, zeeën; niêt. Bl. 31. leert in de vyfde naamval; o liive kind. — Bl. 44. wat man, wat vrouw, voor; welk man, of vrouw. Bl. 48. het onzydig van 't manlyk; dezelfde, in plaats van; het zelfde. — Ook nog bl. 18. zondaresse, meesterfche; dit zal; meesteres moeten zyn: doch dan is de laatste lettergreep nog overtollig. Op bl. 16. is ook di aanwyzing, des mans, des deugd, des vrouw, niêt geschikt, om een regel te maaken, vermits der of des zich draait naar de medeklinkers, di 'er op volgen, gelyk ter plaatse aangetoond is. Dit geluid is dus verscbillend en niêt als een eigenscbap dezer regel aan te merken.

Voords moet ik ook het verscbil van myne verbuiging van werkwoorden, wat nader doen kennen. Wy beboeven ons in dezelve niêt naar de
La-

Latynen te schikken; uit hunne taal moeten wy geen buigingen med duitſche woorden in onze overbrengen, zonder dat het gebruik by ons, ende overeenkoomst dit toelaaten: wy brengen daarom, di tyden; ik zal geweeſd, gebraden hebben, ik zoude weeven, ik zoude geweeſd hebben; onder de aantoonende wys en beboeven deze Tyden in onze taal niét, ik heb geweeſd gehad, ik had geweeſd gehad. — Maar wanneer het woord hebben op zich zelve ſtaat en als een buigwoord diint, dan kan men deze buigwys voorschryven. Ik heb gehad, ik had gehad, ik zal of zoude gehad hebben, en deze tyden brengt BOLHUIS niét eens by bladz. 63. — Ook is 'er volgens my eene gebuigende wys, laat my hebben, heb enz. — een wenscbende wys di een ſleepende uitgang bemint, dat ik weeve, lachche, maar niét dat ik hebbe gediind, gelachchen, geweeſd; — Dat ik zoude diinen, wat toch zal dit volgens BOLHUIS beteekenen? dit kan immers tot een wensch niét gebragt worden? maar wel; dat ik hadde gediind; — Voords heb ik de benoeming van byvoegende wys geheel weg gelaaten: ik weet geen genoegzaame reden voor di benoeming, en het geen men 'er toe rekent: 't geen BOLHUIS 'er onder brengt, behoort, als het zonder voorgaande reden op zich zelve ſtaat, tot de wenscbende wys van ſpreken; en al gaat 'er een reden voor, dan kunnen wy dezelve toch gereedlyk tot

XII V O O R R E D E N.

tot de aantoonde wys van spreken brengen. By voorb. het gebeurde dat hy gong enz. — Einde-lyk is 'er ook een voorleedene tyd des deelwoords; hebbende gehad; en een voorleeden des onbepaalde wys; te hebben gehad.

De lydende werkwoorden hebben in di tyden van bunne vervoeging zyn, daar zy in de bedryvende vervoeging in di zelfde tyden het bnlpwoord hebben gebruikten, b. v. in het bedryvende zegt men; ik HEB geweeft, getoetst, maar in 't lydende zegt men in di zelfde tyd; ik BEN getoetst. — Deze aanmerking agt ik hiir nodig, om het bulpwoord worden, van zyn of weezen wel te onderscheiden, welke bulpwoorden BOLHUIS te zeer verward heeft voorgesteld: schryvende bladz. 68. ik zal gediind worden of zyn: — Tusfchen zyn en worden is egter een groot onderscheid, 't geen imand di wat oordeelkunde in dit vak, of maar in onze spreektrant bezit, in 't oog moet vallen. Hiir uit nu moet noodzaaklyk veel verwarring ontstaan by zulke taalkundigen. Ik word gediind, zal dan toch ook het zelfde moeten zyn med de volmaakt voorleeden tyd, ik ben gediind; — 't geen geheel verkeerdt is.

Verder schryft men in de voorleedene tyd zeer gaed; ik ben getoetst, gebragt, maar niét ik ben getoetst geworden of geweest; dit geworden

den en geweest is *biir* zo min nodig als in 't *bedryvende* (ik heb *geweeft* gehad in plaats van ik heb *geweeft*) en zo ook in de meer als *volmaakt voorleedene tyd*. — Maar wanneer de woorden worden en zyn of weezen op zich zelven gebruikt worden, en als geen *hulpwoorden* *verftrekken*, dan zegt men zeer wel; ik ben geweest, ik was geweest, ik zal en zoude geweest zyn, welke tyden BOLHUIS ook *niet by brengt* *bladz. 63.* — Dan is 'er ook weder een *gebidende wys*; laat my zyn of weemen; wees gy, laat hem zyn of weezen enz. en een *tegenwoordige of liiver aanwezende tyd van de wenscbende wys*; dat ik zy, dat gy zyt enz. maar weder geen *volmaakt voorleeden* dat ik zy geweest enz. dit kan men *niet anders wenschen*, dan in de meer als *volmaakt voorleeden tyd*; b. v. dat ik ware geweest, — ook kan men in 't *onzekere onvolmaakt voorleeden in de wenscbende wys*, niet zeggen, dat ik zoude zyn *bl. 64. van BOLHUIS.* — Gebruikt men *verder zyn als een werkwoord op zich zelven* dan kan men ook deze tyden *voorschryven*; te zyn geweest, en zynde geweest.

Het *werkwoord* worden kan men op zich zelven ook als *lydelyk beschouwen*; daar het in de *volmaakt voorleeden tyd* zich ook van 't *hulpwoord zyn bediind*, b. v. ik ben geworden, was geworden; zo *bediint het zich ook*

ook van 't bulpwoord zullen en zouden, als; ik zal en zoude geworden (of ontstaan) zyn; maar het heeft ook geen volwaakt voorleeden, noch onzeker onvolmaakt voorleeden in de wenscbende wys, namelyk; dat ik geworden zy en dat ik zoude worden, maar wel; dat ik ware geworden; — als het geen bulpwoord is in een reden, heeft het ook een voorleeden tyd in de onbepaalde wys, als, te zyn geworden (ontstaan) en een voorleeden deelwoord; als, zynde geworden.

Omtrent de gebiddende en wenscbende wys, geldt hier dezelfde aanmerking, di ik gemaakt heb in 't bedryvend werkwoord, zo dat wy di zelfde tyden; ik zal geweeft, getoetst hebben, ik zoude toetzen en ik zoude getoetst hebben, di in 't lydende werkwoord aldus zyn; ik zal getoetst zyn, ik zoude getoetst worden, ik zoude getoetst zyn, onder de aantoonende wys brengen, en med BOLHUIS niét aldus buigen, dat ik gediind, getoetst worde, of zy, dat ik gediind wuide of ware, dat ik gediind geworden zy of geweest zy, dat ik gediind geworden ware of geweest ware, dat ik gediind zoude worden of zyn; ik weet niét waar men zulk Nederduits scbryft of spreekt!

Dit agt ik dan genoeg, tot verbetering van de

V O O R R E D E N. xv

de buigingen onzer werkwoorden, di voor zo ver ik weet, van byna alle Taalkundigen op den leest der Latynen geheel geschoeijd worden.

Hoopende nu, dat gy, vriinden onzer Taalkunde! dit Werkje med genoeg en zult doorlezen, en hier door uwe taalkennis verryken, dan zal ik myne voor eenige Tyd reeds gedaane moeite niet zeer beklagen; en ook med wederkerig genoeg vernemen, dat 't gene ik nog gebrekkig heb uitgewerkt, door anderen verbeterd worde! waartoe

Gegeeven den 14de dag,
der 12de Maand, des
Jaars 1801.

DRUK-

D R U K F O U T E N.

Vcrzoek den Leezer vooraf, de volgende drukfouten naar myne Spelling te veranderen.

- Bl. 2. lees: als ; *zyn*, *wyn*, *niét*, *ziin*, *wiln*,
spreiden.
- Bl. 3. reg. 15. lees: di, hiir.
- Bl. 4. reg. 21. lees: Griikfche.
- Bl. 7. reg. 7. lees: staatfi.
- Bl. 17. reg. 3, 4. lees: geziin.
- Bl. 31. reg. 22. lees: hoogvaardig (niét.)
- Bl. 37. reg. 15. lees: niét.
- reg. 20. lees: hiir van.
- Bl. 40. reg. 23. lees: VOORZETSELS
- Bl. 41. reg. 1. gemeen (dat is Manl. en Vr.)
- Bl. 68. in de noot lees: x niét in r.

UIT-

UITGEZOGTE ANALOGISCHE
G R O N D E N
 VAN NEDERDUITSCHEN
LETTER- EN TAALKUNDE.

Van de Letters in 's Algemeen.

Onze Nederduitsche Taal, bestaat uit één-en-twintig Letters (*), welker gedaante agtsoortig is.

1. Voornaame Duitsche Letters

A / B / C / D / E / F / G / H / I / K / L / M / N / O / P / Q / R / S / T / U / V / W / X / Y / Z.

2. Gemeene Duitsche Letters

a / b / c / d / e / f / g / h / i / k / l / m / n / o / p / q / r / s / t / u / v / w / z.

3. Romeinsche Hoofd-Letters

A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, W, Z.

4. Gemeene Romeinsche Letters

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w, z.

5. Ge-

(* P. WYLAND bepaalt in zyn Nederduitsch Taalkundig Woordenboek deszels getal tot 22. bl. 6. zonder dezelve egter op te noemen.

2 N E D E R D U I T S C H E

5. Geboogene Hoofd-Letters

A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M,
N, O, P, R, S, T, U, W, Z

6. Gemeene geboogen Letters

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p,
r, s, t, u, w, z

7. Voornaame Schryfletters

A, B, C, D, E, F, G, H,
I, K, L, M, N, O, P, R,
S, T, U, W, Z.

8. Gemeene Schryfletters

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k,
l, m, n, o, p, r, s, t, u,
w, z

Onder dezelve zyn vyf klinkenden a, e, i, o, u, van dewelken de i en u in 't begin van eene Lettergreep fomtyds in eene klanklooze Letter j en v veranderen, dewelken men *j* en *u* noemt. — De y (ei genoemd) brengen wy tot de gemengde klinkers, want was zy (volgens L. VAN BOLHUIS in zyne Nederduitſche Spraakkunſt bl. 5. en anderen) een dubbeld v dan moest ze den klank van dezelve ook geeven, en dan behoort ze ook even zo min als de *aa* of dubbeld *a* onder de enkelde klinkers niet opgeteld te worden. — De y is by my dan een ſamengeſtelde figuur di volgens ons gebruik de klank van ei uitdrukt als zyn wyn, ſpreiden of ſpryden, welke

ke dus ook in schyfwys van de dubbele ij onderscheiden is (*). De overigen zyn klankloozen om dat zy med behulp van de eene of andere klinker uitgesproken moeten worden, worden ze *medeklinkeri* genoemd. — Om elk van dezen een naam te geeven heeft men sommigen dezelfde klinker van voren ef, el, em, en, er, es; sommigen dezelfde klinker van agteren bé, éé, dé, gé, pé, qué, té, wé, zed; sommigen eene andere klinker toegevoegd ha, ka, en deze wilkeurige uitspraak moet men maar behouden om verwarring te voorkomen.

• Alle deze Letters kunnen in 't begin, midden en einde van woorden gebruikt worden uitgenomen v en z die niét als eindletters kunnen dienen. zi hier van nader bladz. 30.

• De q of Q en x (que en ex genoemd) behooren niét by onze hedendaagsche letters — de ouden gebruikten dezelve naar de spelwys des Latynen maar nu zyn ze niét meer in gebruik daar men voor de q med regt een kw en in plaats van de x een k gebruikt; gelyk in kwaad, kwyten, straks, dekfel, ekker, pinkster, bliksem; evenwel behoude men dezelve in bastaard- of vreemde Naamwoorden als in *quadraat, quantiteit, questor, quitant, quotiënt, quintiliaan, Equipage, Kanopen, Xerxes, Sexe, text, Examen, exempel, expres, extract*, en zo meer anderen.

• Eigene Naamwoorden en anderen uit vreemde in

(*) Daar de y (ei) dus in geen dele een dubbele i is, doen wy beter om niet *Koningrijk, wijn* enz. maar naar de meest gewoone Hollandse tongval *vyn, Koningryk* enz. te schryven.

taalen voor welke laasten wy beter of kragtiger in onze taal bezitten worden in dezelve niét ge naturalizeerd, maar behouden hunne oorspron-lyke spelling ten mintsten hunne wortelletters. By voorbeeld *Cicero, Christus, Cesar, Citrus, Chaldecuws, Petrus, Matheus, Partbers, Philip-
pus, Philofooph, Provincie, Campers, Colosfers, Philippiers, Thesaloniker, Atheners, Ephesers, Egipters, Creters, Quantiteit, accent, Satisfactie, Notitie, Ghaos, Cboor, direct, adjunct, once, wa-
taal, faam, fabul, fortuin, enz.*

Hiir van zyn uitgezonderd, *vlam, vorm, Sep-
ter, Tee, Troon, triumf, Fiool, Profeet, Fakkelt,
Seel, Zak, Zon, karakter, kleur, Kalk, Kanons
koers, Kroon enz.*

Di om dat ze veel gebruikt worden reeds een burgerregt in onze taal verkreegen hebben en ge-heel naar onze spelwys gevormd worden.

En zo handelden ook de Latynen med Griek-sche woorden *Philosophus, Philppas; enz.* — De Grieksche Q. was nimmer by hun in gebruik; — als een kenmerk dan dat zy di woorden niét als hunne eigene aanmerkten gebruikten zy de ph, of ook f; gelyk in *fama faga enz.*

Er zyn, egter veelen di haare vreemde spel-wys behouden, zi b. v. de meesten van de vol-genden di door ons med éen c geschreeven wor-den en by ons niét t'huis behooren.

*Cabaal, Cabas, Cabaan, Cabaret, Cabinet,
Cabritleer, Cacao, Cachet, Cachot, Cachou,
Cadet, Cadans, Calabas, Calange, Chalant,
Calfactor, Caliber, Calot, Camizool, Campag-
ne, Camonil (of Camil,) Canaal, Canailje, Ca-
nas*

LETTER- EN TAAKUNDE. 9

naster, (veeltyds Knasser,) Candidaat, de Canon, Canonik, Canot, Cantonneeren, Capitaal, Capitel, Capituleeren, Capot, Cabriool, Carabyn, Caravaan, Carcas, Carcan, (Karkant,) Cardamon, Carga, Cardinaal, Cargaizoen, Carmyn, Carnaval, Cascade, Cafemat, Cascaanen, Cafernen, Castanguetten, Catalogus, Catechizatie, (Onderwys,) Cathogoriesch, Catholiek, Cedula van 't latynsche Scedula, (Seel,) Ceder, Del, (Sel,) Celeri, (Seldri,) Ciment, Centener, Cippier, (Sipier,) Ceremonie, Certificaat, Chais, ~~Chamade, Chamberseren,~~ Chaos, Charnier, Cichoree, (Suikery,) Chimie, China, Chirurgi, Chil, Choor, Chocolaat, Choleriek, Christen, Chroniek, Cider, Cilinder, Chyffer, Cyns of Censbaar, Censuur, Cimbaal, Cingel, (Singel,) Cirkel, Citadel, Citeeren, Citer, Citroen, Clvet, Classe, Clairoen, Clausul, Clavecimbel, Clavier, Clerk, Climaat, Clisteer, Coädjuteur, Codicille, Collecte, Cochenille, Collega, Coliek, Colom, Coloquint, Collationneeren, Colonel, Comeet, Comité, Comma, Commandant, Commis, Commissiaal of Communicaat, Communicant, Compagnie, Compagnon, Compensatie, Complice, Complot, Competentie, Compleet, Complexie, Complement, Compliment, Compres, Comptoir, (in 't Nederd. *Handelbank.*) Concert, Conciërge, Concusfi, Conditie, Confiscatie, Confuus, Congres, Connoisfement of Cognosfement, Conquereeren of Conquesteeren, Conscientie, Conferf, Consent, Confort, Copieeren, Contingent, Contrabande, Convoi, Contremyn, Contres-

rescarp, Controleeren, Courbét, Cornet, Correct, Cordaat, Corporaal, Corset, (Kusjet, Coulant, Coupel, Courant, Courier, Courage) Courtage, Couvert, Credit, Cubus, Cursif, Cuirassier, Cumyn, Curiëus, — Uit deze taal van eene Letter C. zien wy hoe zeer onze taal door vreemde woorden misvormd wordt!

In 't sproeken en schryven moeten wy ook acht geeven op de klank di sommige klankloozen in het begin van woorden voor een klinker verkrygen. Daarom maakt men onderscheid tuschen sommige gelykfoortige Letters als b, d, g, v, z, di men zagte of botte Letters noemt, terwyl de p, t, ch, f, s, by de klinkers een scherpe of harde klank bezitten. By voorbeeld bad, pad, bak, pak, best, pest, bil, pil, bot, pot, byl, pyl, baal, paal, baar, paar, band, pand, blank, plank, beer, peer, boot, poot; — dam, tam, dak, tak; — goor, choor — vel, fel, veilen, feilen, vaam, faam, viir, fiir — zeel, feel, zullen, fullen, zaai, faai, zyn, fein.

Om de menigte van mislagen di men door het gebruik der f, v, en s, begaat voortekoomen moeten wy de volgende schryfwys in acht neemen.

S.		
Saai	Saus	Sjerp
Sabel	Septer	Sjouwen
Safran	Schaal	Sexe
Saijet	Schelp	Siraad
Saizoen	Scherts	Singel
Salade	Schets	Sinds
Sali	Seel	Sidderen
		Sal-

LETTER EN TAALKUNDE. 7

Salpeter	Seisfen	Sipiir
Samen	Servet	Siroop
Sap	Sederd	Sisfen
Sarren	Sel	Soezen
Satyn	Sein	Som
Somtyds	Spons	Styffel
Sommigen	Staatsie	Perfoon
Sok	Sisfen	Tooifel
Soort	Suffen	Bakfel
Sober	Suiker	Siirfel
Somber	Sulfer	Huislyk
Sim	Sysje	Omsingelen
Sits	Sysje	Beseffen
Spiits	Herfens	Omsingelen
Spits	Misfchien	Valsch
F.		
Fakkell	Folteren	Fnuiken
Fiir	Floers	Konfyt
Fiool	Fles	Koffer
Foei	Fris	Tafel
Fontein	Fraai	Verfoefjen
Fyn	Flonkeren	Twyffelen
Fout	Flaauw	Sterflyk
Fuik	Fluisteren	Treflyk
Foeli	Fluit	Gefronst
Futzelen	Frommelen	Gefleem
Foppen	Fruit	Geflodder
Fitten	Fluimen	Aangefokt
V.		
Vat	Veder	Venyn
Vaak	Veer	Vonk
Vaars	Verf	Vorm
Vers	Vernis	Vroom

8 N E D E R D U I T S C H E

Versch	Vink	Konv oor.
Vaas	Vlag	Droevenis
Valei	Vlek	Lavenis
Vedel	Vork	

Schoon men op het einde der woorden het ge-
 luid van gelykfoortige medeklinkers niet onder-
 scheiden kan, moet men om dubbelzinnige woor-
 den van elkanderen aftezonderen in 't schryven
 de b of p gebruiken als in krib, krip, tob, top,
 schub, schup enz. en de g of ch als ook d of t
 als in

Slach (foort)	Slag van slaan
Geflacht	Gellagt van slagten
Hy acht	Agt
Hy dicht	Digt
Hy licht	Hy ligt van liggen
Echt	Hy egt
Verlichting	Verligting
Licht	Ligt
Lach	Ik lag van liggen
Pöschchen	Poogen
Doch	Dog (een hond)
Slechts	Hy slegt
Noch	Nog ('t bywoord)
Wasch	Hy was
Asch	As (van 't Wiil)
Mosch	Mos (nuwe Wyn)
Musch (een Vogel)	Muts
Dasch (een diir)	Das
Gantsch	Gans
Bosch	Bus
Rosch (by. v. woord)	Rots en Ros (Paard)
Wasfchen	Wasfen (grocijen)

Les-

Lesfchen	Lesfen ('t meervoud)
Kusfchen	Een Kusfen
Versch	Vers (Gedicht)
Trotsch (by v. woord)	Tros
Kiisch (by v.)	Kiis
Daagsch (by v.)	Daags (bywoord)
Linksch (by v.)	Links (bywoord)

D

T

Graad	Graat
Nood	Noot
Wand	Want
Pond	Pont
Hard	Hart (in 't lyf)
Hy smeedt	Hy smeeft
Hy windt	Hy wint
Snood	Hy snoot
Aard	Aart (natuur)
Hy bondt	Bont
Dood	De doot
Deugd	Het deugt
Hy bood	Boot
Band	Hy bant
Eed	Hy eet
Hy houdt	Hout
Luid	Luit
Liid	Hy liit
Hy laadt	Hy laat
Lood	Hy loot
Koud	Hy kout
Gefchud	't Gefchut
Geld	Het geldt hem
Moed	Hy moeft

Mild	De milt
Hy riid	Riit
Hy reed	Reet
Het rad	De rat
Speld	Spelt
Hy voedt	Voet
Wild	Gy wilt
Wedden	Wetten (Slypen)
Een wed	Een wet
Hy ziid	Hy ziit
Hy vlood	Vloot
Zad	Hy zat

Dat deze d, t, g, ch, s, en f eindletters zyn kan men ook ziin in redden, zetten, leggen, lachchen, gisfen, blaffen, maar zo is het niet med de v. en z. Gelyk men geen' scherpen by een' Botte medeklinker van dezelfde foort in één woord plaatst; b. v. niet giszen, maar gisfen, niét trefven, maar trefien; zo schryve men ook leggen, zeggen, lachchen, maar niet lagchen noch lachgen. En dus ook

Pochchen	Lichchaam
Kuchchen	Uchchend
Tichchel	Kachchel
Wichchelen	Zi ook <i>Ned. Taalk. gez.</i>
Rochchelen	<i>maklyk gemaakt enz.</i>

Di verdubbeling is onnoodig in juichen, gochen, lochenen, waschen, ik wasch, vischen, ik visch, kuschen, ik kusch, leschen, ik lesch.

Voords kan men de ch schryven in ach! zich, schacht, vacht, pracht, hachlyk, maar niet in kragt, gezigt, hy bragt, klagt, dragt, vlag, slag enz.

Ver-

LETTER- EN TAALKUNDE. 11

Verkortingshalve wordt ze uitgelaaten in mensdom, mensheid, vleeslig, heerszugt, trosheid, doch ten onregte, want wy schryven mensch, vleesch, trosch.

De volgende woorden worden het best dus geschreeven

De haard	Genoodschap
Vloed	Inhoud
Gloed	Imand
Bestand	Andwoord
Befcheid	Leed
Beleid	Mede, of med.
Bewind	Medgezel
Ingewand	Terstond
Oodmoed	Gids
	Ginds

T.

Sinds	Nooit
Voords	Vaart
Voordaan	Gelaat
Volgends	Gewaat
Omtrend	Geschut
Tands	Gebit
Sederd	Buit
Mids	Want
Doorgaands	Tot
	Uit

In 't spreekken en schryven moeten wy ook het geluid der klinkers kennen.

De *e* is helder of scherp in vel, melk, gykent, best,

(*) De spelling van MED mooge vreemd schynen, de voorbeelden, *bed, kled, medegaan* leeren het duidlyk.

best, maar de e heeft een' doffen of botten klank in moeite, koude, bemind, gegaan, styffel; de eerste e in bevel, en de laatste in hemel.

De o is helder in pot, top, of, stok, kop, hol, los, enz. maar ze is dof in: bot, tob, dom, bok, dorst, enz.

Sommigen hebben een zwaare of ligte klank, de a is zwaar in ga, ader, vader, sta, avond.

Maar ligt in pad, bad, dak, tak, band, enz.

De e is zwaar in edel, hemel, bedelen, de tweede e in vernederen, beneden, de derde in geregtigheden.

Maar ligt is zy in: melk, vel, moeite, koude, bemind; de tweede in dekfel, bevel; de tweede en derde in bedelen; de eerste derde en vierde in vernederen.

Op 't einde van woorden kort en ligt zynde gelyk in koude, einde, wordt ze daarom somtyds verdubbeld in woorden van eene lettergreep als in twee, zee, ree.

De i is zwaar in ider, ivoor, iver — maar ligt in: ik, tin, kin, blind enz.

De o is zwaar in; zo, over, zomer, boven — maar ligt in: of, pot, top, lot, op, dom, bok.

De u is zwaar in; nu, uwe, gruwel — maar ligt in: dun, hut, rund.

De i en u, twee verschillende zelfklinkers worden soms, als ze de eerste letter vóór een klinker zyn, uitgesproken en geschreeven op eene eenigfinsd andere wys als, jagt, jaar, jeugd, jigt, jeugt, juweel, jong, jol, juist; ajuin, fraaije: — van, veel, vinden, vuur, vylen, avond, vraag, vlag enz. — of de i in 't byzonder sluit als

als een medeklinker de lettergreep gelyk in plooi, kraaij, enz.

Gelyk de ae by ons geen' klank van de dubbelde *o* kan geeven even zo min kan de *ie* als een dubbelde *i* uitgesprooken worden: de ouden gebruikten de *ie* wel in dier, bier, zien enz. maar zy hadden de ae ook in hunne spelling b. v. in paerd, staert, gaen; gelyk ook de oe in doer, goer, hoeren in plaats van door, goor, hooren, (daar wy alleen de oe in haare regte gemende uitspraak bezitten b. v. moeten, hoen, zoen enz. gelyk de Latynen in poena.) Zy hadden ook de ue in duer, guer, hueren in plaats van duur, guur, huuren, maar in 't gebruik van di ae in plaats van aa, oe voor oo, ie voor ii, en ue voor uu behoeven wy hun niet naar te volgen; want zo als wy schryven paard, vaardig, staart, zwaard, gaan, ik ga, staan, ik sta, vader, boor, droom, boven, heer, zegel, muur, gruwel eischt ook de overeenkoomst of een wysgeerige analogia dat wy schryven Spiits, biir, diinen, ziin, ik zi, di, oli, idel, imand, idel, igelyk, ivoor, ipen, (uitgenomen iëts, niëts by famentrekking afgeleid van iwets zi bladz. II.) — En al namen wy weder de ae, en ue van de ouden over dan zoude nog de zuivere klank van de dubbelde a, i, u, boven de ineensmelting, of liiver wegsmelting van de *e* te verkiizen zyn. De groote vraag is hiir niët zo zeer, hoe de ouden schreeven, als wel wat volgens analogische Taalgronden moet geschreeven worden. De dubbelde *i* zoude men ook gemaklyk door een stipje boven elke letter in de schryfwys kunnen onderschei-

scheiden van de u di med een klein slangetje getekend wordt b. v. in diin en dun; terwyl hunne uitspraak toch ook verschilt. — En zo is ook onderscheid in de schryfwys en uitspraak van wiin en wyn, ziiin en zyn, want de dubbelde i of ij kan zo min als de dubbelde o de klank van den gemengden klinker y geeven, verg. bladz. 5.

In de uitspraak van de ei en y meenen eenige taalbeoeffenaars verschik te ontdekken, dat 'er zeker niet in is, en ook niet kan zyn, vermids het dezelfde letter onder eene andere samengestelde gedaante is; (de y di men schryft in eenige Grieksche woorden moet een u zyn Surien, sillabe, of liiver een enkelde i in onzetaal, Sirien, sillabe, Egipten, Sinode, Cirus, Chimi, vermids wy di Grieksche letter in haar eigen klank niet gebruiken of aanneemen) egter zyn wy verplicht het onderscheid tuschen eenige woorden door de spelling te onderscheiden zo als in

Y (een water)	Eij
Yken	Eiken (boom)
Ys	Eisch
Yzen	Eisichen
Hy, hei! en	Heide
Wy	Weij (hui)
Wyde (byvoegh)	Weiden (werkw.)
Bezyden	Bereiden
Pyl (werpspiits)	Peil
Lyden (verdraagen)	Leiden
Ryzen	Reizen
Zyde	Hy zeide
Myden	De meiden
Mytje (stuk geld)	Meitje (infekt)

Styl

Styl (stut)	Steil (byvoegf.)
Vylen	Veilen (verkopen)
Kryt	Hy kreit
By de (Stad)	Beiden
By	Bei (honigbei)
Vlyt	Hy vleijs

Voords schryve men meir of myr van 't Frans mér
Heir of hydr.

Veilig of vylig.

Gefchrei of geschry

Schildery of schilderei, ynde of einde

Hyjen of heijen, vlyjen of vleijen

Stryden of streiden, goedhyd of goedheid

En zo alle anderen klei, kei, rei, pei, dei, vrei, lei, dreigen, veinzen, partei, valei, burgeri, eiland, lyf, pyn, spys of leif, pein, speis, gelyk, huwlyk, ylen, vryjer, vyänd, yzer, schoon fommigen de y meest verkrygen kan men di ook med de *ei* schryven doch hiir in volge men het gebruik.

Buiten de enkele en dubbelde klanken hebben wy in onze taal dan ook gemengden di een andere uitspraak vereisfchen, als

Au in nauw, dauw, gauw.

Ei of y in streiden, veilig, einde, pyn, gelyk.

Eu in jeugd, vreugd, keur, deur.

Oe in hoed, zoen, doen, moeten.

Ou in hout, koud, oud, zout, vrouw.

Ui in kruis, huis, buit, kruid.

Tweeklanken med de verdubbeling van de eerste klinker zyn

Aai in taaij, fraaij, gezaaij.

Aau

Aau in flaauw, klaauw.

Eeu in eeuw, leeuw; gefchreeuwd.

Ooi in prooij, hooij, gestrooijd.

De driklink vindt men in de woorden op oel in moeijte, gefchroeijs; bloeijen, koeij, de ai en ieu tellen wy niét onder dezelve om dat haer en aif by de ouden ook gefchreeven wifd med dé ac, haer, en acr waar voor wy haar en aar (onderfcheiden van ader) kunnen fchryven; zo dat *baar* fchoon in betekenis verffhillend het zelfde blyft (verg. bl. 26:) b. v. zy knipt haar haar, gelyk men zo zegt, zy zyn van zyn geflacht. — En *nieuw* fpelet men dus verkeerd vóór *naw* afkoomftig van *na*, zo ook kuw, en kluw. — Van de aê of aî by famentrekking zi.

In de uitspraak der klinkers moet men ook letten op de tekenen di boven dezelve gefchreeven worden om nadruk aan een lettergreep ofaan een woord bytezetten, en daardoor de zin wel te vatten; als ook op andere zintekenen.

Het zaaklyk deel van elk woord heeft gewoonlyk zulk een teken dat men klemtoon noemt fchoon di meest weggelaten wordt, als in geweld, bevel, hémel, beminnen, wandelen, bédelen, overwéegen, gerégtigheid, gebód, overlóopen, gehuurd enz. —

By woorden di ligt anders kunnen verftaan worden, wordt dezelve med regt gebruikt; als in dóór (in 't latyn per) maar niét in door (van med) vóór (pro of antea in 't latyn) maar niét in voor (aan;) in náár (volgens) maar niet in naar (tot (ad)); overwéegen, ik overwéég, óverwecgen, ik weeg óver; volmááken, ik volmáák, vol-

vólmaaken, ik maak vól; overléggen, ik overlég, óverleggen, ik leg óver; vóornaam, vóornaám; gelyk zo ook; ik heb dat wél gezién, of ik heb dat wél (goed) gezien; eene vrouw van eenen man geslaagen of één vrouw van één man geslaagen.

Hiir toe behoort ook het afzonderingsteken wanneer twee klinkers van elkanderen moeten afgezonderd worden zo b. v. in zee, zeeën, beërven, geächt, geöfferd, geïverd enz.

Om een woord te verkorten gebruikt men een afkappingsteken b. v. van een' man vóór van eenen man, cene bekrompen' maat vóór eene bekrompene maat, 's mans naam vóór des mans naam, 't kind vóór het kind; bei' voor beiden, medly, voor medclyden, dat ik leez' of weev' vóór, dat ik leeze of weeve, dat ik lach' vóór, lachche.

Somtyds gebruikt men ook een koppelteken in samengestelde woorden b. v. over-leggen, boezem-vriend, klank-teken, aard-bézie; of een verbindingsteken op 't einde van een regel, gedraagen, getrouw-de, ge-slagt; elk-anderen, ver-anderen (niet ve-randeren.)

Om de welluidenheid te bevoororderen gebruikt men een samentrekkingsteken by het uitlaaten van eene medeklinker, b. v. aêr voor ader, aêm voor adem, spæe voor spade; daaên voor daaden; gestaig voor gestadig, mee voor mede, neer, voor neder, schree voor schrede, veêr voor veder; boêm voor bodem, zœn voor zoden enz. — Dit kapje boven de laatste klinker geeft te kennen, dat di klinker in de eerste versmolten wordt en

B

de

de uitspraak het zelfde is als of de eerste klinker verdubbeld was, b. v. aar, aam, gestaag, mee, meer, veer, boom, zoon. — 'Er is daarom onderscheid in 't schryven tusfchen veër, veer, teër, teer, boëm, boom, -zoën, zoon, voeër, (voeder,) hy, voer, bôogen voor beoogen, zy boogen zich, blaëren, blaaren, aëm, aam.

Somtyds wordt 'er samengetrokken door het uitlaaten van een klinker, b. v. ted're, oud'ren, voor/tedere, ouderen, of van een klinker, en medeklinker als in voër voor voeder, broër voor broeder, kleëren voor kleederen; iëts of niëts voor iwets of niwets: zo ook misfchiën.

Voords gebruikt men nog eenige zintekens als: by het overnemen van een anders woorden.

1. Een aanhaalingsteken, b. v. hy zeide „ik „ zal dat doen.”

2. By een verzwigensteken: hy is..... om dan maar voort te gaan.

3. Een tusfchenstellingsteken: hy heeft (gelyk gy weet) 'er om verzogt.

4. Een vraagteken: is het zo?

5. Een uitroepingsteken: ei liive! zi eens!

6. Eindelyk (terwyl men om de zin te fcheiden nog eenige tekens gebruikt,;; — welches behooryke plaatzing het gebruik aanwyst,) plaatst men agter een volzin, een fluitteken.

In 't fpreeken en fchryven moeten wy ook letten op de afleiding, welluidendheid, het onderscheid of de overeenkoomst van fommige woorden en het algemeen gebruik.

Naar de afleiding moet men fchryven

Slagter

Laatste

Heil-

Heilloos	Overkoomst
Ziilloos	Regter
Hoofdloos	Verregting
Naamlyk	Voorbereg
Openlyk	Onderregting
Godlyk	Zondvloed
Huislyk	Genoemd
Treflyk	Benoeming
Gevaarlyk	Bestuur
Gemaklyk	Duurbaar
Ordenlyk (niet ordent- lyk)	Waarschuwing
Redenlyk	Afhanglyk
Om uwen wil	Oorsprong
Wereld (van werelen wenden)	Aanvang
Gezondſchap (niet ge- zandſchap)	Blaasbalg
Genegenheid	Lyfwaaden
Gezondene	Stopverf
Ervarenheid	Lofuitroeg
Gebaaren	Ontvangen
Aartig	Ontzeggen
Ontaarte	Leerzaam
Opftanding	Slag, vlag
Bevlekt	Lach
Voordering	Ploojen
	Klaauwen
	Medgezel
	Med, van mede

Ook behoude men de *d* in woorden di van deet-
woorden med de eindletter *d*. afftammen als: al-
weetendheid, weſpreekendheid, toegevendheid,
medogendheid, menschliivendheid.

Volgens de welluidendheid, di dikwils het ge-
bild

biid over de afleiding en regelmaatige spelwys
voert.

Meisje in plaats van	Meidje
Kwalyk	Kwaadlyk
Vreemd	Verheemd
Een'	Eene of eenen
Middag	Middendag
Neerkoomen	Nederkoomen
Bron	Born
Klaarder	Klaarer
Boerdery	Boerery
Gebeurtenis	Gebeurenis
Beeldtenis	Beeldenis
Tovenaar	Toveraar
Daarentegen	Daartegen
Derhalven	Dezerhalven
Gegeeten	Geëeten
Volgens	Volgends
Best	Betst
Meest	Meerst
Naast	Naadst
Tagtig	Agtig
Veertig	Viirtig
Dertig	Dritig
Twintig	Tweetig
Veertien	Viirtiin
Dertien	Dritiin
Zesderly	Zesërly
Driderly	Driërly
Derde	Dride
Aangenaame	Aangenoomen
Onderdaan	Ondergedaan
Myns zusters man	Myner zusters man

Voords

LETTER- EN TAALKUNDE. BI

Voords : stank van stinken; schenden van schande.

Temmen van tam, hengelen van angel.

Krenken van krank.

Verdronkeling van verdrinken.

Handvesten, behendig, bestendig, onderke-
vig, verdedigen enz. zi in 't vervolg.

'Er kunnen nog eenige woorden hier by onder-
scheiden worden als

Door	Dooijer (van een eij)
Ladder	Leder, leer
Teenen	Toonen, tiinen, (alle meervouden)
Een Hart	Hart (in 't lichchaam)
Luiden (de klok)	Liiden, (menschen)
Luijen (traage)	Luiden
Lof	Lover
Ree, reden	Reede der Scheepen
Voorn (een visch)	Voren in 't land
Toorn	Toren (der Stad)
Een hoorn	Hooren
Geern	Het gaaren
Spellen	De spelden
Naar	Na (agter)
Jegens (in een goede zin)	Tegen (in een kwade zin)
Braaijen	Breijen med de tong
Keus van kijzen	Keur van keuren
Mede	Meede (zoete wyn)
Kouw (der vogels)	Koude
De jukken	Jokken (liigen)
De schillen	Schellen
Even	Effen (gefyke grond)
Balg of buik	Balk
	B 3 . Som-

Sommige woorden zyn door de redenrykkunde of door toevallige benoeming in een verschillende zin geplaatst, b. v. *neigen* (van het buigen med het lichchaam) betekent ook; *overbellen* tot, *iéts*. — *Regt*; een zinlyk denkbeeld geevende van iéts dat effen, gelyk, glad is, is tot de zedelyke daaden des menschen overgebracht om te betekenen; de algemeene overeenstemming en gelykheid van gevoelens; waarom men zegt; het *Regt* vordert dit. — Zo schryft men ook, zegen, hoop, reden — of door eenerly benoeming van twee dingen, zyde, rym, week, maar, bot, haar, diir, pink, myt, net, bol, nagel, kruid, ik was, van 't werkw. *zyn*, en *wasfen*.

Voords schryft men over 't algemeen de volgende dus, nevens, tevens, schouder, borg, burgt, dauw, nooit, hemd, ert, ambt, ambagt, elende, ambeeld, aloud, almoets, dubbeld, eenvoudig, kermen, kernen, sperwer, perk, prent, grendel, drempef, ergenis, heet, hette, sneeven, meenen, speelen, vlek — vlakte, zark, star, kaars, zwavel, flak, tarw, markt, parel, dartel, knarzen, smart, langte — euvel, veulen, spreuk, beuzem, leuning, scheut, leugen, druppel, gruwel, bundel, kunst, gunstig, schulp, kuiken, ruiker — klein, eikel, flyk — ink, schimpen — borden, moogen, honing, koets, rots, koorts, muts.

Dit zy genoeg over de Letters en spelling der woorden in 't algemeen.

Van

*Van de afleiding in 't byzonder als eender voor-
naamste gronden van Taalkennis.*

De vraag: waar uit men weeten kan, welke zelfstandige woorden van werkwoorden, en welke werkwoorden van zelfstandige woorden afstammen is moeijlyk te beantwoorden.

Sommigen willen dat de werkwoorden van zelfstandigen afgeleid tot een kenmerk hebben dat zy gelykvloeiend of regelmatig zyn en wel med een staand deelwoord; zo dat verglaazen, verglaasde, verglaasd, zoude koomen van glas; uithollen, ik holde uit, uitgehold, van hol, holten, doërblaaen van blad, ontleeden van lid, leden enz.

Maar hier uit zoude dan volgen dat alle ongelykvloeienden en gelykvloeienden med afstammende deelwoorden niét van zelfstandige naamwoorden afstamden, of zo dezen van de zelfstandigen afstamden, dan moesten zy door 't verloop van tyd ongelykvloeiend geworden zyn; terwyl de werkwoorden dan allen, voorheen gelykvloeiend zouden geweest zyn, en zo zouden alle werkwoorden van zelfstandige naamwoorden hun oorsprong hebben.

De beslissing van dit verschiit hangt af van de beändwoording dezer twee vraagen.

1. Zyn alle of sommige werkwoorden van hunne oorsprong regelmatig en door verloop van tyd onregelmatig geworden?

2. Waar uit weet men welke zelfstandige naam-

woorden van werkwoorden; en welke werkwoorden van zelftandigen afkoomen?

Uit de Schriften *des* ouden schynt te blyken, dat veële en wel dé meeste werkwoorden oorspronglyk ongelykvloeyend waren; daar van kan men veele voorbeelden vinden in eenen MELIS STORKE; KLAAS KOLYN enz. Om dat te be wyzen wordt te veel omslag vereischt dan het van nut kan zyn.

Wat het tweede betreft; hier in zoude men deze regel kunnen volgen: *dat, het geen in de natuur eerst plaats heeft het oorspronglyke is, het zy het een zelfstandig, het zy het een werkwoord is.*

Hier uit volgt, dat ik eerst moet weeten wat een *lid* is of genoemd wordt, zal ik 't werkwoord *ontloeden* verstaan; en eerst *slaan* bevatten, zal ik de daad hier van med het zelftandig woord *slag* benoemen.

1. Van Glas	kooft dan	Verglaazen
— Blad	— — —	Doorblaaden
— Hol	— — —	Uithollen
— Tol	— — —	Tollen
— Zak	— — —	Zakken, inzakken
— Drup	— — —	Druppen, druppelen (dikwils druppen)
— Stop	— — —	Stoppen
— Kam	— — —	Kammen
— Schel	— — —	Schellen
— Schil	— — —	Schillen
— Wan	— — —	Wannen
— Vat	— — —	Vaaten
— Spit	— — —	Speeten

Van

Van Maat	kooft dan	Maaten	(nu meeten)
— Tam	— — —	Tammen	(nu temmen)
— Schand	— — —	Schanden	(nu ſchenden)
— Stand	— — —	Beftendig	
— Zog	— — —	Zoogen	
— Melk	— — —	Melken	
— Bevel		Beveelen	
— Raad		Raaden	
— Krank		Kranken nu	(krenken)
— Angel		Angelen	(nu hengelen)
— Nat		Natten	(zuiveren) net
— Reis		Reizen	

Want, (een kleed aan de hand of handschoeij) kooft *trouwant*, *bloedverwant*, *wenten*, *wentelen*, *wenteltrap*. Maar zo heeft men ook *wand* (omringing) waar van *wanden*, *ingewand* en *wenden*, als ook *wandelen*; (deze verſchillende ſchryfwys med *t* en *d* ſchynt daar uit voor te koomen, dat de woorden *want* en *wand* beter afgeleid worden van *het wandt*.)

Sommigen willen, dat de werkwoorden op *len* uitgaande di het dikwils herhaalen van een daad aanduiden, als *wandelen*, *koppelen*, *krinkelen*, *ſtippen*, *ſpigelen*, af zouden koomen van de Latynſche *ambulare*, *copulari*, *circulare*, *ſtipulari*, *ſpeculari*, waar van het zaaklyk deel dan is *amb*, *cop*, *circ*, *ſtip*, *ſpec*. Zi voords HUIDEKOPER in zyne Proeven van Taalkunde.

2 Van Treeden	kooft dan	Tred	
— Graaven		Graf	
— Geeven		Gift	
— Schryven		Schrift	
— Weegen		Gewigt	
		B 5	Van

Van Zien	Gezigt
— Zingen	Zang
— Biiden	Bod
— Doen	Daad
— Lachchen	Lach
— Kookken	Koken (nu keuken)
— Liigen	Logen (nu leugen)
— Drinken	Drank drenken
— Werpen	Worp
— Werken (ik wrogt)	Gewrogt
— Binden	Bind
— Dwingen	Dwang
— Vangen	Vangst
— Winnen	Winst
— Breeken	Brok
— Sfincken	Stank
— Knikken	Nik (nu nek)
— Fluiten	Fluit
— Pypen (pipen)	Pyp

Van vatten, vatte, gevat koomt; *vat*, *vaten* waar van 't werkw. *vatten*. — Van alles wat iets omvang, zeide men, *het vat*; als van eèn huis, schip, schuit, kerk. Zo zeide men van iets dat scherp of punsig was; *het spit* (steekt); van *spitten* koomt dan *spits*, *spies*, *spyt*, *spit*, in 't meerv. *speeten*, waar van weder *speeten*, *speette*, *gespeet*, aan 't spit gedaan. — *Het zuigt*; zeide men van alle perling van wind, van dit *zuigen* koomt *zog* (de melk van alle levendige schepsels) en hier van: zoogen (aan de borst leggen) van lakken: nu lekken (doorzygen verminderen) koomt *lak*, *laken*, om dat de klederen verslyten; als oök *laking* (vermindering van iets) nu (*mispryng*) en *lakei* (verachte.)

Naam-

Naamlyst van de meeste woorden, welke regte schryfwys, egte betekenis, en eigerlyke afleiding moejelyk te vinden is; welke hier in 't kort opgehelderd en te regt gesteld worden.

A.

- Adem, beter dan (azem.)
 Aver, (van 't. lityn averfus,) waar van ook averregt.
 Averwys (overwys.)
 Aloud (reeds oud.)
 Almoes eerstyds almis,
 Ambeeld.
 Amagtig, dat is (onmagtig.)
 Aar van 't koorn (niët air.)
 Aard (grond) aardenwerk. — Overgebracht op het zedenlyke, bemint men liiver de t; aart (natuur,) aartig (geestig,) ontaarten (een andere gesteldheid van hart aanneemen.)
 Aarstpriester, aartsvader, beter, eerstvader.
 Aarzelen (te rug gaan.)
 Aterling (een bastaard.)
 Abel (gaww,) een abelaart (een vlug mensch.)
 Afsuit (rolwagen.)
 Agterhoede (niët agterroede.)
 Agurretje.
 Aluin.
 Ajuin (uijen.)

Al-

Algaër samengetrokken van, *algader*.

Altaar (outer.)

Amper (scherp.)

Andwoord of anderwoord.

Ang (nu eng,) van 't latyn *angustus*, waarvan ook angst (vrees.)

Arg (kwaad,) arglist (bedrog,) van 't latyn *argustus*; van hiir ook erg, zich ergen (kwaad maaken,) erenis.

Arm, van 't latyn, *armo*.

Armoed (behoefte.)

Azuur (hemels blaauw.)

B.

Baar is een agterzetfel, dat te kennen geeft, dat iets kan geschieden, als *openbaar* (dat kan geopend worden,) *duurbaar* (dat duur kan worden,) *vrugbaar* (dat vrugt kan leveren of ook reeds levert,) *draagbaar*, *waardterbaar*, *kostbaar*, *ectbaar*, een *manbaare* dogter. — Somtyds is het ook een byvoeglyk woord *baarblyklyk*, daarom zegt men ook, *baar* geld (bloot, enkel geld,) *baar* voets, (hiir van ook *baare* rotzen, *baare* winters,) als ook *gebaar*, (openlyke vertooning.)

Balddaadig van bald, (haast) en daad.

Baloorig en ballast van *bal*, (een zwaarte.)

Balsam, van 't latyn *balsamum*.

Bankerten, (trompetten, of trompen,) banken, (tafelen,) *banket*, is dan 't geen op tafel is, en goed smaakt, nu in een nauwen zin gebruiklyk.

Bak (of rug) van hiir *bakboord* daar de Stuurman med zyn rug naar toe staat, (de linker zyde

van

van 't Schip); terwyl de andere zyde daar zyn gezigt naar gewend is om het roer vast te houden, het *stuurboord* heet.

Barmhartig van *beärmen*, en *hart*.

Barnen of branden.

Bastaard (onwettig, vreemd.)

Bet (meer) betweeter.

Blaasbalg van balg (buik.)

Beetjes (van byten; beet.)

Belooken (ingeslooten van luiken, *sluiten*.)

Bleeken (iets wit maaken) bleekheid.

Blik (iêts dat schittert) van hiir blikken, blikkeren.

Bot (stomp) hiir van botheid, botten (stooten) uitbotten (uitstooten.)

Bruineeren of bruinen van bruin.

Bulster (matras.)

Buidel (maal, beurs.)

Bron of born: vergelyk *vorst* eerstyds *vrost* van *vruizen*.

Bres (afval.)

D.

Danzen, van 't italiaans *danzare*.

Deeg (gekneed meel) zuurdeeg of zuurdeegsem.

Degenlyk (voortreflyk) van Degen (een Held.)

Demoedig (beter) oodmoedig van *ood* (ledig, gering.)

Dingsdag (de dag waar op oudtyds regtsgedingen behandeld wiirden.)

Dompen of dempen (bedekken) dompelen (dikwils onder water duiken.)

Droc-

- Droevenis zi bladz. 8.
- Droezem (grondſap.)
- Duizelig (verward van zinnen.)
- Dunfel van dunnen (vloeijsbaar maaken.)
- Duurbaar (niët diirbaar) van duur.

E.

Elendig, van 't latynſche e (uit) en land of lënd; dat is dan *uitlandig*, nu: *berofsd van goederen*.

Erg zi ang; en erg zi arg.

Ert (niët erwt.)

Erinneren	} in plaats van	Herinneren of liiver
		herinnen van 't voor-
		zetzel <i>in</i>
Erkennen		Herkennen (weder ken-
Erlangen		nen)
		(Herlangen (weder ont-
		vangen)
Ervaaren		Hervaaren (kundig) ?

F.

Van de F. zi bladz. 7.

G.

Van Gaaden (in acht neemen) kooimt ook gadelaan, gadeloos, gading, van hiir gade (hët zy man of vrouw) weergadeloos, of weergaèloos, (weder zonder oppaſing of zonder tegen bewaa-ring.)

Hët gaaren, van, gaaren (verſaamelen) en hiir van gaar (geheel) b. v. hët vleesch is gaar gèkooht.

Geezel zi hiir van in 't vervolg.

Gereedschap van reeden (maaken.)

Gees

Geurig van geeren, begeeren, in een kwade zin giirig.

Goedetiirend zyn (zich goed houden) van tiiren (aanwasfen.)

Glibberen van glibben (dit zyn verschillende tongvallen van *glippen* (ontgaan.)

Gragt, beter graft van graaven.

Greetig van greeten, gryten (begeeren.)

Griffelen (inënten) van 't oude woord griiven (indrukken.)

Grutter van grut by omzetting ook gort.

Groffelen (overal in tasten) van 't oude groeven, nu graaven.

H.

Hag (gevaar) haglyk.

Havenloos (zonder haven, dat is, middel van bestaan.)

Herleeven van her (wederom.)

Hemd (niët hembd.)

Herder van herde, nu horde (een troep.)

Hinder (agterwaards) van hiir hinderen (ophouden.)

Hoovaardig (niët hovaardig.)

I.

Jufvrouw eigenlyk jongvrouw; zi Kiliaan op *Joffrou.*

K.

Kaart, van 't latyn charta.

Kalefateren, van 't Grieks *καλας*, en 't latyn *facere.*

Kameel of kemel.

Kans, van 't frans chance,

Kaap,

Kaap, van 't italiaans capo.

Kapel, van 't frans chapelle.

Kartouw (nood bus.)

Kastellein (eigenlyk de bewooner van een gebouw,) van 't latyn castellum.

Kastyden, van 't latyn castigare.

Keizer, van 't latyn caesar.

Ketel, van 't engels ketell.

Keten of ketting, van 't hoogduits ketten.

Klakken, van 't frans claquer.

Kloet (een knop,) *een kloet* (dom) *mensch.*

Knappen waar van ook med een verschillende tongval, knabbelen, zo ook

Knibbelen van knippen, en

Knobbelig van knop.

Kossem (onder kin.)

Kraakeel van kraaken.

Krauwel (een nagel,) van krauwen (vryven.)

Krielen (overvloeijen,) maar niet *krioelen.*

Kronkelen van kreuken.

Kroost (de zweem of het afbeeldfel der ziii) van hiir de kroost (gelaat-) kunde; zo zegt men wel. De eene broeder kende de ander aan het kroost (de trekken van 't gezicht.)

Kiizen (uitneemen) is nu onderscheiden van *keuren* vast stellen h. v. een wet *keuren*, zilver *keuren* (merken.) — Van kiizen kooft keus; keuzig: van *keuren* kooft *keur*, *wilkeurig*, *nauwkeurig*.

Kwartzelen van kwants (een speeler,) kwantzen (verwisfelen.)

Kwets (kwaad) van hiir kwetzen.

L.

L.

Lakkei of lakei, (een veragten) van lakken of laaken, zi bl. 26.

Langte van lang.

Leem van lymen.

Leidzeel van *leiden* (voeren) en *zeel* (band.)

Leidjongen (niét jonker.)

Lyfwaaden; niet (lynwaaden.)

Leur, lor, loor, betekenen in 't algemeen *goring*. *Looren* (geringe dingen) imand te *leur* of te *loor* stellen (dat is gering, slegt behandelen.)

Liiflassen (vleijen.)

Luts (van een hoed, of band.)

Liverei of lyfrei: van 't oude; *live* (lyf) en *reiden* of *reedem* (maaken) van hiir ook *bereiden* en *gereed*. — Sommigen leiden het zelve af van *liveeren* of *leveren* waar van HUIDEKOPER op VONDEL 2 Deel bl. 269. het latynsche *liberare* wil afleiden; doch niét regtmatig; vermids het zelve een te oud latyns woord is, by oude Schryvers onder de latynen reeds in gebruik. —

Loeven; is (tegen de wind opzeilen) di zyde di tegen de wind aandringt, is de *loef* zyde; de andere zyde van 't Schip ligt dan in *ly*.

Lob (hand kraag.)

Lubben (ontmannen.)

Luijer (niét luur.)

M.

Maaren of meeren (vast maaken.)

Mangelen (verwifelen) van mangelen, mengen.

Maarschalk van *maar* (oudtyds een Paard) en

C

Schalk

Schalk (bedreeven) dat is dan; *een Paardenkenner*: van hier verder; *een Overste over de Paarden*.

Medewaarig (mede toezind, medehelpend.)

Med of medegezel.

Metzelen, van mets (ciment.)

Mischiên; saamgesteld uit; *mis* (kwalyk, slegt) en *schiiden* of *geschiiden*.

Moker (smeed hamer.)

Morfelen; van morfel (een stamper.)

Most (onderscheiden van *mosch*, *muts* en *musch*.)

N.

Na of naarbootzen.

Natten of netten (zuiveren.)

Nuwsgeerig; van *nu*, en *geeren*, *begeeren*.

Noen; van het latyn nona (hora.)

Noest (knoest,) van 't latyn nodus.

Nooddruft eigenlijk van ouds; nooddurft (behoefte.)

Nooden, of noodigen; hier van; genoodschap.

O.

Offerhanden, van 't latyn obferendus.

Ooi, (van 't latyn ovis;) hier van ooilam.

Odevaar (beter dan; ojevaar.)

Oorsprong (niet oorspronk.)

Ommen (wandelen) van *om*, (gelyk, uitens, van *uit*.)

Ontfermen (ontsluiten,) van 't frans fermer.

Olifel van oli, oliën.

Ouwel, (niët auwel.)

P.

- Parel (niët paarl.)
 Pegel (een afhangend brok.)
 Pekken (onderscheiden van, pikken.)
 Penzeel (gebonden pen.)
 Pilaar (oudtyds pylet.)
 Plonderen of plunderen.
 Prei of pry (look.)
 Prenten (drukken.)
 Pracht (uiterlyke pronk) van, prachchen.

R.

Raaden of reeden (maaken) hiir van; *reedem* of *reden* (ratio of oratio in 't latyn) de *reede* (de maakpiaats;) *reedeneeren*, of liiver, *redenen*. — Van raaden koomt *buisraad*, *voorraad*, *dagenraad*, *honingraad*; als ook *reiden*, *bereiden*, oudtyds het zelfde med *reedem*.

Reddingloos, redderen, van, reddem.

Regt, hiir van; regter, verregting, voorbe-regt.

Roekenloos (zorgenloos) van, roeken (zorgen.)

Ros (een Paard) van ouds: Ors.

Ry, of rei (een regel) van reiden (regt. maaken.)

Ryzig (lang) van ryzen (opgaan.)

S.

Van de S. — zi ook blad. 7.

Samen, hiir van; *insamelen*, *versamelen*.

Schoonvader; van, schoon (onbekend.)

Schuwen hiir van *waarschuwing*.

Schilderen (overdekken) van, schild.

C 2

Schryn

Schryn (kast,) van 't latyn Scrinium.

Schoffelen van schLiven, *ik schoof.*

Schoeij (een deksfel) (niët schoen) van hiir ;
hand of voet schoeij.

Sprengel (niët sprenkel) van sprengen, of, sprin-
gen.

Sim (een aap.)

Stiifvader van stiif (hard.)

Suizen (beter dan suisfen.)

Stuuren; hiir van, stuurder, bestuur.

Sukkelen, van suk (ziekte.)

Staaren of starren (verstyven) van hiir *staart en*
staroogen.

T.

Tintel (niët tontel.)

Trippelen van trappen.

Trotzeeren van trotzen.

Toogen (trekken) aftogt.

V.

Van de V. zi ook bladz. 7.

Vaag (kragt, bloeij.)

Vaaren (reizen trekken) hiir van, *dagvaart,*
kruisvaart, een huis om in te *vaaren.*

Vagabond, van 't latyn vagabundus (iand-
dwaaler.)

Veet (haat) van vyten (twisten.)

Venster, van 't latyn fenestra.

Verkwisten van kwisten (slyten.)

Vers (onderfcheiden van 't byvoegl. *versch.*)

Verf (niët verw) van hiir *stopverf.*

Vont (bad.)

Voorderen van voor, voordor.

Vroed

Vroed (kundig) hiir van; *vroedschap*, *vroed-
vrouw*, *bevroeden* (bemerken.)

Vuilnis (drek.)

Vorst; eigenlyk frost, van vriizen, *veos*,
gevroozen,

Vyzel zi in 't vervolg.

W.

Waarborg, van, waaren (oppassen, verzekeren.)

Waldhoorn; beter, woudhoorn.

Wanbedryf, van wan (kwaad, idel.)

Wazem (niët azem of waasem) de dubbelde
f koomt even zo min als de dubbelde *f* in een
lange lettergreep.

Wenkbraauw van braauwen (maaken.)

Wiir (zee gras.)

De *w* schynt volgens de uitspraak niit *voor* de
r te behooren; beter gebruikte men de *vr*, in
vraak, *vreeken*, *vraak*, *vraat*, *vrang*, *vrat*,
vreed, *vrevel*, *vryven*, *vringen*, *vroeging*,
vroeten, *vrok*, *vrongel*.

Z.

Zaag (vrees) hier van, *verzaagd*.

Ziiltoogen, of ziiltrekken.

Zwetzen.

Zwager (niët zweer.)

Zorg, de *zorgenlooze* of *bezorgde kost hebben* (on-
derfcheiden van; *de onbezorgde kost hebben*.)

Zweer (gezwel) oudryds ook, zeer; van hiir
nog, *bezeeren*.

Som-

(*) De betekenis dezer woorden, nevens haare afleiding, wordt
door de Schriften des Ouden bevestigd.

Sommige woorden kunnen de gewoone zin niet hebben, om dat hunne gelykluidenden eene andere zin hebben; of sommige samengestelde woorden kunnen wegens hun denkbeeld of om dat een hunner woorden onbekend is, niet wel gebruikt worden, als: *declagtig* en *waaragtig*, is eigenlyk; *deelschynlyk*, *waarschynlyk*, volgens de overeenkomst med *leugenagtig*, *wateragtig*, *regenagtig*.

Tegenwoordig; eigenlyk, *tegenwoordig* van *tegen* en *worden*; maar wat zal dit woord, *tegenwoordig* dan volgens taalgronden betekenen? — beter gebruikt men daar voor (*nu bestaand*, *aanwezig*; *bedendaagsch*) als men zegt; voor 't *tegenwoordige is het genoeg*: zegt men beter (*nu is het genoeg*.) Zo ook (*hy is 'er aanwezig*) — *Vertegenwoordigen* beter *plaats bekleeden*, *weder voor den dag* of voor *den geest brengen*. — In plaats van *rampspoed*, *rampzaking*, zegt men beter, *onspoed*, *onzalig*; *wel gelukzalig*; is (*wel geluk gelukkig!*) — *werkdaadig*; beter; *beoefenend*; *werk heilig* (is, *werk onbesmet!*) want, *heilig is*, *zuiver*, *onbesmet*; dit samengestelde woord is dan in 't geheel ook niet geschikt, om in de gewoone zin gebruikt te worden.

Zo weet men ook niet, wat di samengestelde woorden zullen beduiden, als: *et-maal* (24 uren) *myn-eed* (valsche eed) *kwispeldoor* (spugpot): wat is *myn-et-kwispel* volgens (*) de taalkundige ontleding? —

On-

(*) Welligt is het een of ander door den Heer P. WYLAND in zyn *Taalkundig Woordenboek* ook opgemerkt, 't gene ik egter niet

Onderscheiden is het als men zegt: *een uitgelezen* (voortreflyk) *boek*; en *een doorgelezen boek*. — Zo moet men ook zeggen *daar* (of 'er) *zyn di denken* enz. maar niét, *daar is 'er*, *di denken*; deze spreekwys mag by de ouden een firaad geweest zyn, by ons nu niét. — Al wat KLUIT, in zyn aantekeningen op HOOGSTRAATEN *zelfstandige Naamwoorden* zegt, is van wynig belang: in de gedichten van POOT blyft het woordje 'er over-
tollig. — Het zoude toch vreemdlyk by onsklinken, als men in 't meervoud zeide: *het volk zegen*, *het leger fryden*: dit is in onze Nederduit-
sche Taal niet gebruiklyk. —

niet heb kunnen nagaan; om dat het zelve nog niét volledig is afgedrukt. Het gene ik aangestipt heb dagte ik nodig voor di genem-
welken WYLANDS Woordenboek te uitgebreid en te kostbaar is.

*Van de Letters in 't byzonder door de verbu-
ging van woorden.*

De soorten van woorden zyn voornamlyk tije-
nerly.

Het eerste soort is, de ZELFSTANDIGE
NAAMWOORDEN, di een persoon of zaak als
op zich zelve bestaande aanduiden, als; Adam;
Haarlem, vrouw, kind, tafel, bestuur, goed-
heid enz.

Het tweede soort; de LIDWOORDEN; *de,
bet, (bepaalend) en, een (onbepaalend.)*

Het derde soort; de VOORZELFSTANDIGE
Naamwoorden: hy, wy, zy enz.

Het vierde soort; de BYVOEGLYKE Naam-
woorden; als, goed, schoon, hoog, gouden,
verborgene, tweede, bemind enz.

Het vyfde soort; de WERKWOORDEN, dii-
nen, beminnen, doen enz.

Het zesde soort; de DEELWOORDEN, ge-
diind, bemind, gestraft, bevoelen enz.

Het zevende soort; BYWOORDEN; dagenlyks,
nooit enz.

Het agtste soort; VOORZITSELS; in, door,
over enz.

Het negende soort; VOEGWOORDEN, en,
zo, maar, want enz.

Het tiende soort; TUSSCHENWERPSELS,
o! ach! enz.

Het geslacht van ZELFSTANDIGE woorden
is viiuderly.

Man-

Manlyk, vrouwlyk, onzydig en gemeen.

Het getal van verbuiging is tweecrly.

Enkelvoudig en meervoudig.

Elk getal van verbuiging wordt bepaald op zes-
derly wyzen van verbuiging.

De eerste buigwys wordt genoemd.

1. *Werker.* als; water, wyn.

2. *Eigenaar.* van water, van wyn.

3. *Ontvanger.* aan water, aan wyn.

4. *Lyder.* water, wyn.

(*) 5. *Roeper.* o water, o wyn!

6. *Necmer.* of *derver.* door water, uit wyn.

Poorbeeld van een Manlyk Naamwoord.

Enkelvoud.

W. de Bakker.

E. van den Bakker of des Bakkers (brood.)

O. aan den Bakker.

L. den Bakker, (zag ik) zi hiir van in 't ver-
volg.

R. de Bakker!

N. door den Bakker.

Meervoud.

W. de Bakkers of de Bakkéren.

E. van de Bakkers of Bakkeren, of des (†)
Bakkers enz,

O. aan

(*) Deze twee laatste gevallen zouden wy in onze taal ook weg
laaten kunnen; daar de vyfde de eerste, en de zesde, de derde naam-
val onder een andere gedaante vertoont. In deze gevallen eger meen
ik alle wyzen van spreken te kunnen bevatter.

(†) De welluidendheid bemint ook *der*, zi ook *h.*

O. aan de Bakkers.

L. de Bakkers:

R. de Bakkers!

N. door de Bakkers.

Zo ook een Bakker.

W. een Bakker.

E. van eenen Bakker of eenes Bakkers.

O. aan eenen Bakker.

L. eenen Bakker.

R. een Bakker!

N. door eenen Bakker.

Meervoud.

W. de Bakkers of de Bakkeren enz. enz.

Voorbeeld van een Vrouwlyk Naamwoord.

Enkelvoud.

W. de Bodin.

E. van de Bodin of der (*) Bodins (naam.)

O. aan de Bodin.

L. de Bodin (roep ik.)

R. de Bodin!

N. door de Bodin.

Meervoud.

W. de Bodinnen.

E. van de Bodinnen of der Bodinnen.

O. aan de Bodinnen.

L. de Bodinnen.

R. de Bodinnen!

N. door de Bodinnen.

Zo

(*) De ~~w~~sluïdendheid bemint hier ook *des*, zi bladz. 20.

Zo ook eene Bodin.

W. eene Bodin.

E. van eene Bodin of eener Bodin,

O. aan eene Bodin.

L. eene Bodin.

R. eene Bodin!

N. door eene Bodin.

Meêrvoud.

W. de Bodinnen.

E. van de Bodinnen of der Bodinnen enz.

Voorbeeld van een onzijdig Naamwoord.

Enkelvoud.

W. het Water.

E. van het Water, 't Waters (zwaarte.)

O. aan het Water.

L. het Water (vergiit ik.)

R. het Water!

N. door het Water.

Meêrvoud.

W. de Waters of Wateren.

E. van de Waters of des of der Wateren enz.

Zo ook; een Water.

W. een Water.

E. van een Water, of een Waters (plas.)

O. aan een Water.

L. een Water.

R. een Water!

N. door een Water.

't Meêrvoud gelyk het voorige.

Voor-

Voorbeeld van een Manlyk of Vrouwlyk Naamwoord.

Enkelvoud.

W. de Wyn.

E. van den of van de Wyn, des of der Wyn.

O. aan den of de Wyn.

L. den of de Wyn.

R. de Wyn!

N. door den of de Wyn.

Zo ook een of eene Korf.

W. een of eene Korf.

E. van eenen of eene Korf eens of eener Korf.

O. aan eenen of eene Korf.

L. eenen of eene Korf.

R. een of eene Korf!

N. door eenen of eene Korf.

Meervoud.

W. de Wynen, de Korven.

E. van de Wynen, van de Korven des of der Wynen, Korven.

O. aan de Wynen, aan de Korven enz.

Voorbeeld van een Manlyk zelfstandig en byvoeglyk woord.

Enkelvoud.

W. de of een snelle Bode.

E. van den of van eenen snellen Bode.

O. aan den of aan eenen snellen Bode.

L. den of eenen snellen Bode.

R. de of een snelle Bode!

N. door den of eenen snellen Bode.

Meer-

Meervoud.

W. de snelle Boden.

E. van de snelle Boden of des snelle Bodens enz.

Op gelyke wys; *de kundige baas, een trotsche Paauw, de lang gegroeijsde baard, een uitmuntend Schilder.* In 't meervoud; *de kundige Baazen, de trotsche Paauwen, de lang, gegroeijsde baarden, de uitmuntende Schilders.*

Voorbeeld van een Vrouwlyk zelfstandig en byvoeglyk woord.

Enkelvoud.

W. de of eene deugdzaame Dogter.

E. van de of van eene deugdzaame Dogter.

O. aan de of aan eene deugdzaame Dogter enz.

Enz. 't Meervoud.

Op gelyke wys; *de geleerde Vrouw, een klyne Koeij, de sterk iverende Meesteres, een getrouwe Meid.* — In het meervoud: *de geleerde Vronwen, de klyne Koeijen, de sterk iverende Meesteresfen, de getrouwe Meiden.*

Voorbeeld van een onzydig zelfstandig en byvoeglyk woord.

Enkelvoud.

W. het of een afgesneeden Lid.

E. van het of van een afgesneeden Lid.

O. aan het of aan een afgesneeden Lid enz.

't Meervoud zi het voorgaande.

W. de afgesneedene Leden enz.

Op

Op gelyke wys ; *een snel loopend Paard , het waschene Beeld , een groot of het groote Beest , een graazend Schaap . — Meervoud ; de snel loopende Paarden , de waschene Beelden , de groote Beesten , de graazende Schaapen .*

Voorbeeld van een Manlyk en Vrouwlyk zelfstandig med een byvoeglyk woord .

Enkelvoud .

W. de in achting zynde Verftandige .

E. van den of van de in achting zynden of zyn-
de Verftandige .

O. aan den of de in achting zynden of zynde
Verftandige enz .

Zo ook .

W. een of eene in achting zynde Verftandige .

E. van eenen of eene in achting zynden of zyn-
de Verftandige enz .

Meervoud .

W. de in achting zynde Verftandigen .

E. van de in achting zynde Verftandigen enz .

Op gelyke wys ; *de bevrceed wordende Booze , de gelukkige Deelgenoot , een verborgene Vondeling , een gestrafte Diif . — Meervoud ; de gelukkige Deelgenooten , de verborgene Vondelingen , de gestrafte Diiven .*

VOOR

LETTER- EN TAALKUNDE. 47
 VOOR ZELFSTANDIGE NAAM-
 WOORDEN.

W E D E R K E E R E N D E N .

Van de Perfoonen.

1. Van den spreekker.

Enkelvoud.

Manlyk.	Vrouwlyk!
W. ik zelf.	W. ik zelve.
E. van my zelven of myns zelfs.	E. van my zelve of myner zelve.
O. aan my zelven.	O. aan my zelve.
L. my zelven.	L. my zelve.
R. ik zelf!	R. ik zelve.
N. door my zelven.	N. door my zelve.

2. Van den aangesprooken Perfoon.

Manlyk.	Vrouwlyk.
W. gy zelf.	W. gy zelve.
E. van u zelven of uws zelfs.	E. van u zelve, uwer zelve.
O. aan u zelven.	O. aan u zelve.
L. u zelven.	L. u zelve.
R. gy zelf!	R. gy zelve.
N. door u zelven.	N. door u zelve.

3. De Perfoon van dewelken gesprooken wordt!

Manlyk.	Vrouwlyk.
W. hy zelf.	W. zy zelve.
E. van hem zelven, zyns zelfs.	E. van haar zelven, haarer zelve.
O. aan hem zelven.	O. aan haar zelve.
	L. hem

L. hem zelve. L. haar zelve.
 R. hy zelf! R. zy zelve.
 N. door hem zelve. N. door haar zelve.

Meervoud in 't gemeen.

W. wy, gy, zy zelve.

E. van ons, van u, hun of haar zelve; of onzes, uwes (u liidens) hunnes zelvens, of onzer uwer (u liidens) haater zelvens.

O. aan ons, u, hun of haar zelve. enz!

Onzydig.

Enkelvoud.

Meervoud.

W. het (kind) zelf. W. de (kinderen) zelve.

E. van zich zelf. E. van zich zelve.

O. aan zich zelf enz. O. aan zich zelve enz.

Nauwer wederkeerend.

Enkelvoud.

Enkelvoud.

Manlyk.

Vrouwlyk.

W. hy zelf.

W. zy zelve.

E. van zich zelve. E. van zich zelve.

O. aan zich zelve enz. O. aan zich zelve enz.

Meervoud.

Manlyk en Vrouwlyk.

W. zy zelve.

E. van zich zelve.

O. aan zich zelve enz.

Van 't onderwerp.

Enkelvoud.

Enkelvoud.

Manlyk.

Vrouwlyk.

W. dezelve.

W. dezelve.

E. van denzelve of deszelve. E. van dezelve of derzelve.

O. aan denzelve enz. O. aan dezelve enz.

En.

Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en onz.
W. het zelve.	W. dezelve.
E. van het zelve het zelfs.	E. van dezelve of des
O. aan het zelve enz.	of der zelvens enz.
Enkelvoud.	Enkelvoud.
Manlyk.	Vrouwlyk.
W. dezelfde.	W. de zelfde.
E. van den zelfden des-	E. van de zelfde der zelf-
zelfds.	der.
O. aan den zelfden enz.	O. aan de zelfde enz.
Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en onz.
W. het zelfde.	W. de zelfden.
E. van het zelfde of het	E. van de zelfden of des
zelfds.	of der zelfdens enz.
O. aan het zelfde.	
Aanwyzenden.	
Enkelvoud.	Enkelvoud.
Manlyk.	Vrouwlyk.
W. deze.	W. deze.
E. van dezen, dezes.	E. van deze, dezer.
O. aan dezen enz.	O. aan deze enz.
Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en Onz.
W. dit.	W. dezen.
E. van dit.	E. van dezen.
O. aan dit enz.	O. aan dezen enz.
Enkelvoud.	Enkelvoud.
Manlyk.	Vrouwlyk.
W. gene.	W. gene.
E. van genen genes.	E. van gene gener.
O. aan genen enz.	O. aan gene enz.
	D
	En-

Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en Onz.
W. gene.	W. gener.
E. van gene,	E. van genen.
O. aan gene enz.	O. aan genen enz.
Enkelvoud.	Enkelvoud.
Manlyk.*	Vrouwlyk.
W. een ander Man.	W. eene andere Vrouw.
E. van eenen anderen of eens anders.	E. van eene andere of eener anderer.
O. aan eenen anderen enz.	O. aan eene andere enz.

Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en Onz.
W. een ander Kind.	W. de anderen.
E. van een ander of een anders.	E. van de anderen.
O. aan een ander enz.	O. aan de anderen enz.

Merk op. Dit is ook het meervoud van het losse ongeboogen zelfst. een ander.

Op gelyke wys, een ider, igelyk, geen ander eenig grooter, eenig klynder.

Betreklyken.

Enkelvoud.	Enkelvoud.
Manlyk.	Vrouwlyk.
W. de welke.	W. de welke.
E. van den welken des welks.	E. van de welke der wel- ker.
O. aan den welken enz.	O. aan de welke enz.
Enkelvoud.	Meervoud.
Onz.	Manl. Vrouwl. en Onz.
W. het welk.	W. de welken.

E. van

E. van hetwelk, het E. van de welken, des
welks. welkens.

O. aan het welk enz. O. aan de welken enz.

Op gelyke wys het vraegend: welke? welke?
welk?

Enkelvoud.

Manlyk.

W. di.

E. van diin, diins.

O. aan diin enz.

Enkelvoud.

Onz.

W. dat.

E. van dat, dats.

O. aan dat enz.

Op gelyke wys het vraegend, wi, wi, wat?
de gene di, de gene di, het gene dat.

Bezityken.

Enkelvoud.

Manlyk.

W. myn.

E. van mynen myns.

O. aan mynen enz.

Enkelvoud.

Onz.

W. myn.

E. van myn.

O. aan myn enz.

Enkelvoud.

Vrouwlyk.

W. di.

E. van di, diir.

O. aan di enz.

Meervoud.

Manl. Vrouwl. en Onz.

W. di.

E. van di, diins, of diir.

O. aan di enz.

Enkelvoud.

Vrouwlyk.

W. myne.

E. van myne myner.

O. aan myne enz.

Meervoud.

W. myne.

E. van myne.

O. aan myne enz.

Op gelyke wys, onze, onze, ons, in 't meervoud onze, uw, uwe, uw, — uwe, zyn, zyne, zyn — zyne, haar, haare, haar, — haare; hun, hunne, hun, — hunne, en in 't vrouwlyk haar, haare, haar, — haare.

Enkelvoud.	Meervoud.
Manlyk.	Manlyk.
W. haar man.	W. haare mannen.
E. van haaren of haares man.	E. van haare of haares mannen.
O. aan haaren man enz.	O. aan haare mannen enz.
Eukelvoud.	Meervoud.
Vrouwlyk.	Vrouwlyk.
W. zyne vrouw.	W. hunne vrouwen.
E. van zyne of zyner vrouw.	E. van hunne of hunner vrouwen.
O. aan zyne vrouw enz.	O. aan hunne vrouwen enz.

Hiir toe behooren ook de bezitlyken; *de myne, de myne, het myne*, in 't meervoud *de mynen, de onze, de onze, het onze*, in 't meervoud *de onzen, de uwe, de uwe, het uwe* — *de uwen: de zyne, de zyne, het zyne* — *de zynen: de haare, de haare, het haare* — *de haaren: de hunne, de hunne, het hunne* — *de hunnen: de baare, de baare, het baare* — *de haaren.* —

• D E W E R K W O O R D E N (*).

De werkwoorden worden geboogen ook med behulp van de woorden; *hebben, zullen, zouden, laten, worden, zyn* of *weezen*, op verschillende wyzen.

Voorbeeld van **BEDRYVENDE** *Werkwoorden* med *staande* deelwoorden als:

Waeven, toetzen, brengen, gaan.

Aan-

(*) Deze worden hiir op een niuwe wysgeerige en op de natuur van onze spraak gegronde wyze voorgesteld.

Aantoonende wys.

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.

Ik weef, ik toets, ik breng, ik ga.

Gy weeft, toetst, brengt, gaat.

Hy of zy weeft, toetst, brengt, gaat:

Meervoud.

Wy weeven, toetzen, brengen, gaan.

Gy weeft, toetst, brengt, gaat.

Zy weeven, toetzen, brengen, gaan.

*De onvolmaakte voorleedene Tyd, of anders de
nauwlyks verloopen Tyd.*

Enkelvoud.

Ik weefde, toetste, bragt, gong.

Gy weefdet, toetstet, bragt, gongt.

Hy of zy weefde, toetste, bragt, gong.

Meervoud.

Wy weefden, toetsten, bragten, gongen, enz.

De volmaakte voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Ik heb geweeft, getoest, gebragt, gegaan.

Gy hebt geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

Hy of zy heeft geweeft, getoetst, gebragt, ge-
gaan.

Meervoud.

Wy hebben geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

Gy hebt geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

Zy hebben geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

De meer dan volmaakte voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Ik had geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

Gy hadt geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.
 Hy of zy had geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.
 Meervoud.

Wy hadden geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.
 Gy hadt geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.
 Zy hadden geweeft, getoetst, gebragt, gegaan.

De toekomende Tyd.

Enkelvoud.

Ik zal weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Gy zult weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Hy of zy zal weeven, toetzen, brengen, gaan.

Meervoud.

Wy zullen weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Gy zult weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Zy zullen weeven, toetzen, brengen, gaan.

De toekomend voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Ik zal geweeft hebben enz.
 Gy zult geweeft hebben enz.
 Hy of zy zal geweeft hebben enz.

Meervoud.

Wy zullen geweeft hebben enz. enz.

De voorwaardelyk toekomende Tyd.

Enkelvoud.

Ik zoude weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Gy zoudt weeven, toetzen, brengen, gaan.
 Hy of zy zoude weeven, toetzen, brengen, gaan.

Meervoud.

Wy zouden weeven enz.

Gy zoudt weeven enz.

Zy zouden weeven enz.

De

De voorwaardelyk toekomstend voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Ik zoude geweeft hebben enz.

Gy zoudt geweeft hebben enz.

Hy of zy zoude geweeft hebben enz.

Meervoud.

Wy zouden geweeft hebben enz. enz.

De verzoekende en gebildende wys.

Enkelvoud.

Laat my weeven, toetzen, brengen, gaan.

Weef, toetst, breng, ga.

Laat hem of haar weeven, toetzen, brengen, gaan.

Meervoud.

Laat ons weeven, toetzen, brengen, gaan.

Weeft, toetst, brengt, gaat.

Laat hun of haar weeven, toetzen, brengen, gaan.

De wenshende of aanraadende wys.

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik weeve, toetze, bringe, ga.

Dat gy weefet, toetzet, brengt, gaat.

Dat hy of zy weeve, toetze, bringe, ga.

Meervoud.

Dat wy weeven, toetzen, brengen, gaan.

Dat gy weefet enz. enz.

De onvolmaakt voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik weefde, toetste, bragte, gonge.

Dat gy weefdet, toetstet, bragtet, gonget.

Dat hy of zy weefde, toetste, bragte, gonge.

D 4

Meer-

Meervoud.

Dat wy weefden, toetsten enz.

Dat gy weefdet, toetstet, bragtet, gonget enz.

Meer dan volmaakt voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik geweeft hadde enz.

Dat gy geweeft haddet enz.

Dat hy of zy geweeft hadde enz.

Meervoud.

Dat wy geweeft hadden enz. enz.

De onperfoonlyke wys.

De nu beftaande Tyd.

Te weeven, te toetzen, te brengen, te gaan.

De voorleedene Tyd.

Geweeft te hebben, getoetst te hebben enz.

De toekoomende Tyd.

Te zullen weeven, toetzen enz.

Deelwoorden.

Als nu beftaande.

Weevende, toetzende, brengende, gaande.

Als reeds verlopen.

Hebbende geweeft enz. (*).

Als nog toekoomend.

Zullende weeven, toetzen enz.

Als in 't toekoomende verlopen.

Zullende geweeft hebben enz.

Voor-

(*) *Hebbende geweeft* is by ons bedryvend; hoe zeer verfehilt
dit van de Latynfche vervoegingen! Zi verder in de Voorreden.

Voorbeeld van **BEDRYVENDE** Werkwoorden
 med *sleepende* deelwoorden; als
 Braaden, lachchen, kiizen, houwen.

Aantoonende wys.

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.

Ik braad, lach, kiis, houw.

Gy braadt, lacht, kiist, houwt.

Hy of zy braadt, lacht, kiist, houwt.

Meervoud.

Wy braaden, lachchen, kiizen, houwen.

Gy braadt, lacht, kiist, houwt.

Zy braaden, lachchen, kiizen, houwen.

De onvolmaakt voorleedene of nauwlyks verloopene Tyd.

Ik braadde, lachte, koos, hiiuw.

Gy braadde, lachtet, koost, hiiuwt.

Hy of zy braadde, lachte, koos, hiiuw.

Enz. 't meervoud.

De volmaakt voorleedene Tyd.

Ik heb gebraaden, gelachchen, gekoozen, enz.

Gy hebt gebraaden enz. enz. Zi 't voorgaande van weeven enz.

Meer dan volmaakt voorleedene Tyd.

Ik had gebraaden, gelachchen, gekoozen, gehouwen, enz. Zi 't voorgaande.

De toekomende Tyd.

Ik zal braaden enz. enz.

De toekomend voorleedene Tjd,

Ik zal gebraden hebben enz. enz. Zi't voorgaande.

De voorwaardelyk toekomende Tjd.

Ik zoude braaden enz. enz.

De voorwaardelyk toekomend voorleedene Tjd,

Ik zoude gebraden hebben enz. enz.

Verzoekende en gebiidende wys.

Enkelvoud.

Laat my braaden, lachchen, kiizen, houwen,

Braad, lach, kiis, houw.

Laat hem of haar braaden, lachchen enz.

Meervoud.

Laat ons braaden, lachchen enz.

Braadt, lacht, kiist, houwt.

Laat hun of haar braaden, lachchen enz.

De wenschende of aanraadende wys.

De nu besaande Tjd,

Enkelvoud.

Dat ik braade, lachche, kiize, houwe,

Dat gy braadet, lachchet, kiizet, houwet,

Dat hy of zy braade, lachche, kiize, houwe.

Meervoud.

Dat wy braaden, lachchen enz.

Dat gy braadet, lachchet enz. enz.

De onvolmaakte voorleedene Tjd,

Dat ik braadde, lachte, kooze, hiiuwe.

Dat gy braaddet, lachtet, koozet, hiiuwet,

Dat hy of zy braadde, lachte, kooze, hiiuwe enz.

Meer

Meer dan volmaakt voorleedene Tyd.

Dat ik gebraden hadde enz.

Dat gy gebraden haddet enz. enz.

De onperfoonlyke wys.

De nu beftaande Tyd.

Te braaden, te lachchen, te kiizen, te houwen.

De voorleedene Tyd.

Gebraaden te hebben enz.

De toekomende Tyd.

Te zullen braaden enz.

Deelwoorden.

Als nu beftaande.

Braadende, lachchende, kiizende, houwende.

Als reeds verlopen.

Hebbende gebraden enz.

Als nog toekomend.

Zullende braaden enz.

Als in 't toekomend verlopen.

Zullende gebraden hebben enz.

Sommige Werkwoorden hebben de hulpwoorden
zyn en *worden* noodig, en worden dan **LY-**
DENDEN genoemd. Als;
 Getoest worden enz.

Voor-

Voorbeeld van verbuiging.

Aantoonende wys.

De nu bestaande Tijd.

Enkelvoud.

Ik word getoetst, gebragt, gekoozen, gehouwen.

Gy wordt getoetst, gebragt, gekoozen, gehouwen.

Hy of zy wordt getoetst, gebragt, gekoozen, gehouwen.

Meervoud.

Wy worden getoetst enz.

Gy wordt getoetst enz.

Zy worden getoetst enz.

De onvolmaakt voorleedene Tijd.

Ik wiird getoetst, gebragt, gekoozen enz.

Gy wiirdt getoetst enz.

Hy of zy wiird getoetst enz.

De volmaakt verleedene Tijd.

Enkelvoud.

Ik ben getoetst, gebragt, gekoozen enz.

Gy zyt getoetst enz.

Hy of zy is getoetst enz.

Meervoud.

Wy zyn getoetst enz.

Gy zyt getoetst enz.

Zy zyn getoetst enz.

De meer dan volmaakte voorleedene Tijd.

Enkelvoud.

Ik was getoetst enz.

Gy waart getoetst enz.

Hy

Hy of zy was getoetst enz.

Meervoud.

Wy waaren getoetst enz.

Gy waart getoetst enz.

Zy waaren getoetst enz.

De toekomende Tyd.

Enkelvoud.

Ik zal getoetst worden enz.

Gy zult getoetst worden enz.

Hy zal getoetst worden enz.

Meervoud.

Wy zullen getoetst worden enz. enz.

De toekomend voorleedene Tyd.

Ik zal getoetst zyn of weezen enz.

Gy zult getoetst zyn of weezen enz. enz.

De voorwaardelyk toekomende Tyd.

Ik zoude getoetst worden enz.

Gy zoudet getoetst worden enz. enz.

De voorwaardelyk toekomend voorleedene Tyd.

Ik zoude getoetst zyn of weezen enz.

Gy zoudet getoetst zyn of weezen enz. enz.

De verzoekende of gebedende wys.

Enkelvoud.

Laat my getoetst worden enz.

Wordt getoetst, gebragt gekoozen enz.

Laat hem of haar getoetst worden enz.

Meervoud.

Laat ons getoetst worden enz.

Wordt getoetst, gebragt gekoozen enz.

Laat hun of haar getoetst worden enz.

De

De wenschende of aanraadende wys:

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik getoetst worde enz.

Dat gy getoetst wordet enz.

Dat hy of zy getoetst worde enz.

Meervoud.

Dat wy getoetst worden enz.

Dat gy getoetst wordet enz. enz.

De onvolmaakt verceedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik getoetst wiirde enz.

Dat gy getoetst wiirdet enz.

Dat hy of zy getoetst wiirde enz.

Meervoud.

Dat wy getoetst wiirden enz. enz.

De meer dan volmaakt verceedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik getoetst ware enz.

Dat gy getoetst waret enz.

Dat hy of zy getoetst ware enz.

Meervoud.

Dat wy getoetst waren enz. enz.

De onperfoonlyke wys.

De nu bestaande Tyd.

Getoetst te worden enz.

De voorceedene Tyd.

Getoetst te zyn, gebragt te zyn enz.

De

De toekomende Tyd.

Getoetst te zullen worden enz.

Deelwoorden.

Als nu bestaande.

Getoetst wordende, gebragt wordende enz.

Als reeds verlopenen.

Getoetst zynde, gebragt enz.

Als nog toekomend.

Zullende getoetst worden enz.

Als in 't toekomend verlopenen.

Zullende getoetst zyn enz. (*).

Volgens *weeven, weefde, geweeft*, kunnen geboogen worden de volgende onlydende Regelmaatigen.

Leeven, leefde, geleefd.

Aazen, aasde, geäasd.

Pleegen, pleegde, gepleegd.

Schreeuwen, schreeuwde, geschreeuwd.

Brouwen, brouwde, gebrouwd.

Bloeijen, bloeijde, gebloeijd.

Reizen, reisde, gereisd.

Poogen, poogde, gepoogd.

Durven, durfde, gedurfd.

Maa-

(*) Ik zal hier tot gemaklyke onderscheiding een reeks van zingzotte voorbeelden opleggen.

Maalen, maalde, gemaald.

Leunen, leunde, geleund.

Als ook de persoonlyk wederkeerenden.

Zich warmen, ik warmde-my, zich gewarmd hebbende.

Zich schaamen, ik schaamde my, zich geschaamd hebbende.

De onpersoonlyken.

Het hagelt, het hagelde, gehageld hebbende.

De onpersoonlyk wederkeerenden.

Het berouwt my, het berouwde my, berouwd.

Hier by merke men op; dat sommigen van dezen wel lydenlyk zyn; maar niét in personen, b. v. het wordt gepleegd, gebrouwd; 'er wordt geweefd, gemaald, geschreeuwd.

Volgens *Braaden, braadde, gebraaden en gebraaden worden, en Leiden, leidde, geleid, gelcid worden*, buigen zich de volgende Regelmaatigen.

Eeren, eerde, geëerd, en, geëerd worden.

Myden, mydde, gemyd, gemyd worden.

Derven, derfde, gederfd, gederfd worden.

Erven, erfde, geërfd, geërfd worden.

Oliën, oliëde, geoliëd, geoliëd worden.

Vleijen, vleijde, gevleijd, gevleijd worden.

Leenen, leende, geleend, geleend worden.

Steunen, steunde, gesteund, gesteund worden.

Ruilen, ruidde, geruuld, geruuld worden.

Zich

Zich baaden, ik baadde my, gebaad, gebaad worden.

Maaijen, maaijde, gemaaijd, en gemaaijd worden;
Bloeden, bloedde, gebloed.

Blaazen, blaasde, geblaazen, geblaazen worden.
Benyden, benyden, benyd, benyd worden.

Bevryden, bevrydde, bevryd, bevryd worden.
Schuuren, schuurde, geschuurd, geschuurd worden.

Schuuwen, schuuwde, geschuwd, geschuwd worden.

Praaten, praatte, gepraat.

Hiir by merke men op; dat sommigen, persoonlyk onlydenlyk, of alleen onpersoonlyk lydenden zyn; b. v. het wordt gebraaden, geschuurd; 'er wordt geblaazen, gepraat.

Volgens *toetzen, toetste, getoetst, getoetst worden* worden geboogen, de Regelmaatigen.

Wagten, wagtte, gewagt — gewagt worden.

Achten, achtte, geacht — geacht worden.

Dorschen, dorschte, gedorscht gedorscht worden.

Rookten, rookte, gerookt, 'er wordt gerookt.

Vasten, vastte, gevast, 'er wordt gevast.

Maaken, maakte, gemaakt, gemaakt worden.

Perzen, perste, geperst, geperst worden.

Men merke hiir op; dat de dubbelde t onnoodig is in de 2de en 3de persoon; gy wagt, hy wagt, gy vast, hy vast.

Volgens *lachchen, lachte, gelachchen, 'er wordt gelachchen*, buigen zich.

Pochchen, pochte, gepocht, 'er wordt gepocht.

E

Kuch-

Kuchchen, kuchte, gekucht, 'er wordt gekucht,
Zetten, zette, gezet, gezet worden.

Blaffen, blafte, geblaft, 'er wordt geblaft.

Pasfen, paste, gepast, 'er wordt gepast.

Bakken, bakte, gebakken, 'er wordt gebakken.

*Men merke hier op; dat de dubbelde t weder on-
noodig is in: gy zet, hy zet. —*

Volgens *lacheben* worden ook geboogen, de ty-
den van

<i>Leggen</i>	}	leide, gelegd, gelegd worden;
<i>Zeggen</i>		zeide, gezegd, gezegd worden.
<i>Redden</i>		redde, gered, gered worden.
<i>Kennen</i>		kende, gekend, gekend worden.
<i>Schellen</i>		schelde, gescheld, 'er wordt ge- scheld.
<i>Sarren</i>		farde, gefard, gefard worden;
<i>Willen</i>	}	wilde, gewild.
(<i>hy wil</i>)		<i>deze tyden volgens:</i> weefde, geweeft, 'er wor ^{dt} geweeft;

Volgens *lacheben* ook de tyden van

<i>Bidden</i>	}	bad, gebeden, 'er wordt gebeden;
<i>Kunnen</i>		kon, gekonnen.
(<i>hy kan</i>)	}	klom, geklommen, 'er word geklomme- men.
<i>Klimmen</i>		
<i>Liggen</i>		
<i>Scheppen</i>	}	schiip, geschapen, geschapen worden;
		<i>Zit-</i>

LETTER- EN TAALKUNDE. 67

<i>Zitten</i>	}	zat, gezeten, 'er wordt gezeten.
<i>Heizen</i>		hees, geheeten, geheeten worden.
<i>Wasfen</i>		wiis, gewassen.
<i>Waschen</i>		wiisch, gewaschen, gewaschen worden.
<i>Winnen</i>		won, gewonnen, gewonnen, worden.
<i>Zwellen</i>		zwol, gezwollen, gezwollen zyn.
<i>Treffen</i>		trof, getroffen, getroffen worden.
<i>Opheffen</i>		hiif op, opgeheeven, opgeheeven worden.
<i>Vallen</i>		viil, gevallen, gevallen zyn.
		<i>deze tyden volgens: hiiuw</i>
	gehouden, gehouden worden.	

Volgens *gaan, gong, gegaan*. worden geboogen de volgende onregelmatig *gelykvloeienden* en ongelijkvloeienden.

Ziin, zag, gezien, gezien worden.

Doen, deed, gedaan, het wordt gedaant

Staan, stond, gestaan, 'er wordt gestaan.

Slaan, sloeg, geslagen, geslagen worden.

Voldoen, voldeed, voldaan, voldaan worden.

Volgens *houwen, hiiuw, gebouwen, gebouwen worden.*

worden de volgende onregelmatigen geboogen

Kuizen, koos, gekoozen, gekoozen worden.

Houden, hiild, gehouden, gehouden worden.

Vryjen, vreeij, gevreeijen, gevreeijen worden.

Lyden, leed, 'geleeden, 'erw ordt geleeden.
Schryven, schreef, geschreeven, 'er wordt geschreeven.
Ryzen, rees, gereezen.
Eischen, eesch, geëefchen, 'er wordt geëefchen.
Eeten, at, geëeten, 'er wordt geëeten.
Vriizen, (*) *het vrees, gevreesen.*
Verliizen, verloos, verloozen, *het wordt verloozen.*
Leezen, las, geleezen, geleezen worden.
Treedden, trad, 'er wordt getreedden.
Geeven, gaf, gegeven, gegeven worden.
Geneezen, genas, geneezen, geneezen worden.
Graaven, groef, gegraven, 'er wordt gegraven.
Jaagen, joeg, gejaagd, gejaagd worden.
Weëgen, woog, gewoogen, gewoogen worden.
Sterven, storf, gestorven, gestorven zyn.
Zwerven, zworf, gezworven, 'er wordt gezworven.
Bergen, borg, geborgen, geborgen worden.
Kerven, korf, gekorven, 'er wordt gekorven.
Schelden, schold, gescholden, gescholden worden.
Gelden, gold, gegolden.
Helpen, hulp, geholpen, geholpen worden.
Zingen, zong, gezongen, 'er wordt gezongen.
Vangen, vong, gevangen, gevangen worden.
Hangen, hong, gehangen, 'er wordt gehangen.
Werpen, worp, geworpen, geworpen worden.
Ruiken, rook, gerooken, 'er wordt gerooken.

Snui-

(*) Deze veranderen hun grondletter Z. niet.

LETTER- EN TAALKUNDE.

Snuiten, snoot, gesnooten, 'er wordt gesnooten.
 Kluiven, kloof, geklooven, 'er wordt geklooven.
 Blyven, bleef, gebleeven.

Wreeken, wrook, gewrooken, gewrooken worden.

Liigen, loog, geloogen, 'er wordt geloogen.

Spuugen, spooog, gespoogen, 'er wordt gespoogen.

Raaden, riid, geraaden, 'er wordt geraaden.

Laaten, liit, gelaaten, gelaaten worden.

Loopen, liip, gelooopen, 'er wordt gelooopen.

Roepen, riip, geroepen, geroepen worden.

Koomen, kwam, gekoomen.

Moogen, (hy mag,) mogt, gemogt.

Zoeken, zocht, gezocht, 'er wordt gezocht.

Moeten, moest, gemoeten.

Weeten, wist, geweeten.

Koopen, kocht, gekocht, gekocht worden.

Hiir by merke men op, dat sommige ontydelyken; in de voorleeden tyd evenwel het hulpwoord der lydenden, zyn, hebben b. v. hy is gestarven, is gebleeven. —

Volgens *houwen, biiuw*, enz. buigen zich ook de volgende onregelmaatige ongelykvloeienden.

Breeken, brak, gebrooken, 'er wordt gebrooken.

Spreeken, sprak, gesprooken, 'er wordt gesprooken.

Beveelen, beval, bevoolen, 'er wordt bevoolen.

Zweeren, zwoer, gezwooren, 'er wordt gezwooren.

Scheeren, schoer, geschooren, 'er wordt geschooren.

N E E D E R D U I T S C H E

V E R B U I G I N G.

Verbuiging van de woorden *hebben*, *zyn*, of *weezen*, en *worden*, als WERKWOORDEN op zich zelve beschouwd.

Aantoonende wys.

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.		
Ik heb	Ben	Word
Gy hebt	Zyt	Wordt
Hy of zy heeft	Is	Wordt
Meervoud.		
Wy hebben	Zyn	Worden
Gy hebt	Zyt	Wordt
Zy hebben	Zyn	Worden

De nauwlyks verloopen Tyd.

Enkelvoud.		
Ik had	Was	Wiird (*)
Gy hadt	Waert	Wiirdt
Hy of zy had	Was	Wiird
Meervoud.		
Wy hadden	Waren	Wiirden
Enz.		

De volmaakt voorleedene Tyd.

Enkelvoud.		
Ik heb gehad,	Ben geweest,	Bengeworden.
Gy hebt gehad,	Zyt geweest,	Zyt geworden.
		Hy

(*) *Wiird*; gelyk *wijs*, *hiilp*, *schilp*, van *waschen*, *helpen*, *scheppen*; *werd*, is by my als een ander tongval aangemerkt. *wartt*, by samentrekk: voor, *wartt*.

LETTER EN TAALKUNDE. 71

Hy of zy heeft Is geweest, Is geworden,
gehad.

Meervoud.

Wy hebben gehad Zyn geweest Zyn geworden
Enz.

De meer dan volmaakt verleedene Tyd.

Ik had gehad, Was geweest, Was geworden.
Gy hadt gehad, Waert geweest, Waert geworden.
Hy of zy had Was geweest, Enz.
gehad.

De toekomende Tyd.

Enkelvoud.

Ik zal hebben Zal zyn Zal worden
Gy zult hebben Zult zyn Zult worden
Hy of zy zal hebben Zal zyn Zal worden

Meervoud.

Wy zullen hebben Zullen zyn Zullen worden
Gy zult hebben Zult zyn ~~Zult worden~~
Zy zullen hebben Zullen zyn Zullen worden

De toekomend voorleedene Tyd.

Enkelvoud.

Ik zal gehad heb- Zal geweest zyn, geworden
ben, zyn.
Gy zult gehad heb- Zult geweest zyn, geworden
ben, zyn.
Hy of zy zal gehad Zal geweest zyn, geworden
hebben, zyn.

Meervoud.

Wy zullen gehad Geweest zyn, Geworden
hebben. zyn enz.

E 4

N E D E R - D U I T S C H E

De voorwaardelyk toekomende Tyd.

Enkelvoud.

Ik zoude hebben Zoude zyn Zoude worden
 Gy zoudt hebben Zoudt zyn Zoudt worden
 Hy of zy zoude hebben Zoude zyn Zoude worden

Meervoud.

Wy zouden hebben, Zouden zyn, Zouden worden
 Gy zoudt hebben Zoudt zyn Zoudt worden enz.

De voorwaardelyk toekomend voorleedene Tyd.

Ik zoude gehad heb- Geweest zyn, Geworden
 ben, zyn.

Gy zoudt gehad heb- Geweest zyn, Geworden
 ben. zyn enz

De gebiidende of verzoekende wys.

Enkelvoud.

Laat my hebben Zyn Worden
 Heb Zyt of wees Word
 Laat hem of haar hebben Zyn Worden

Meervoud.

Laat ons hebben, zyn, worden.

Hebt, zyt, weest, wordt.

Laat hun of haar hebben enz.

De wenschende of aanraadende wys.

De nu bestaande Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik hebbe Zy Worde
 Dat gy hebbet Zyt Wordet
 Dat hy of zy hebbe Zy Worde

Meervoud.

Dat wy hebben Zyn Worden enz.

Ds

LEETTER- EN TAALKUNDE. 73

De onvolmaakt verleedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik hadde, ware, wiirde.

Dat gy haddet, waret, wiirdet.

Dat hy of zy hadde, ware, wiirde.

Meervoud.

Dat wy hadden, waren, wiirden enz.

De meer dan volmaakt verleedene Tyd.

Enkelvoud.

Dat ik gehad hadde, geweest ware, geworden
ware.

Dat gy gehad haddet, geweest waret, geworden
waret enz, enz.

De onperfoonlyke wys.

De nu bestaande Tyd.

Te hebben, te zyn, te worden.

De verleedene Tyd.

Gehad te hebben, geweest te zyn, te zyn ge-
worden,

De toekomstende Tyd.

Te zullen hebben; — zyn; — worden.

Deelwoorden.

Als nu bestaande.

Hebbende, zynde, wordende.

Als reeds verlopen.

Gehad hebbende, geweest zynde, geworden zynde.

Als nog toekomend.

Zullende hebben, — zyn; — worden:

Als in 't toekomende verloopen.

Zullende gehad hebben, geweest zyn, geworden
zyn (*).

(*) Deze zyn de Tyden waar in wy spreekken en welke men goed Nederduits noemen kan; voor 't overige zal een oplettende 't gene van de perfoonen des meêrvouds weg gelaten is, gemaklyk weten by te voegen.

II. Van de Letters in 't byzonder door ver- buiging van de woorden,

Het eerste foort is; de ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN: geevende een persoon of zaak als op zich zelve bestaande te kennen; b. v. Adam, Haarlem, vrouw, kind, tafel, be-
sluur, goedheid.

1. Het geslacht van dezelve is viiorderly:

Manlyk, vrouwlyk, onzydig; en gemeen, dat is: (manlyk en vrouwlyk te saamen.)

Manlyken zyn; dewelken een denkbeeld van 't manlyk geslacht geeven. Als; Jacob, Johannes, Koopman, Broeder, Herder, Boer, Burger, Hovenjir, Bode, Smid, Knecht, Wandelaar, Minnaar, Looper, Burger, Schryver, Os, Kater enz.

Vrouwlyken zyn; Sara, Johanna, Nigt, Zuster, Bodin, Meid, Baker, Bakkerin, Herderin, Burgeres, Meesteres, Loopster, Wandelaarster, Kammenierster, Voedster, Wolvin, Koeij, Kat enz.

Onzydigen; kind, Paard, Rundvee, Styffel, deksfel, bloeijfel, regt, goud, bosch, geraas, eeten, menschedom, hyligdom, burgerschap, meesterfchap, geroep, ontwerp, verblyf, bedryf, punt, beest, school, loon, oor, getuigenis, gebeente, huis enz. (uitgenomen: *het vrouwmensch*, *het wyf*, schoon in 't denkbeeld vrouwlyk zynde,) (*het kind*, schoon in 't denkbeeld manlyk en vrouwlyk zynde,).

Hiir toe behooren ook alle verklynende woorden

den, als: het mandje, mannetje, veldje, velletje, kantje, kannetje, plantje, plannetje, wyfje, kindje, vogeltje, vrouwtje, ruikertje, doosje, beeldje enz.

Gemeen en zyn; de hond, de diif, arend, uil, olifant, musch, slang, kraaij, stedeling; leerling, booswigt, ondeugd, vreemdeling, echtgenoot, gast, erfgenaam, deelgenoot, voorpraak, zuigeling, vondeling. — En zo ook: snuiter, wyzer, bodem, halm, vorm, voogdy, geschiiedenis, wysheid, gang, hoogte, gramschap, wasdom, ouderdom, broederschap, moeite, wandeling, verdediging, gunst, drift, band, veer, grond, breuk, kloot, berg, prooij, klaauw, buit, hoed, reis, fryd, oorlog (*), stoel, wang, tafel, pit; blyk, uitkoomst; en wel honderd anderen: (sommigen van dezen verwerpen egter uit welvloeijendheid in de tweede, derde, vierde en zesde naamval, de *n* van 't lid of byvoeglyk woord, gelyk zo ook; *de mensch*; letterkundig, manlyk en vrouwlyk is, om het denkbeeld dat men aan 't zelve moet hegten.)

Buiten het Letterkundig geslacht, is 'er dan ook

(*) Het is vreemd dat sommige taalkundigen *het* oorlog, in plaats van *de* oorlog, verkiizen te schryven; men zoekt daar van de reden by eenige oude Schryvers; maar anderen schreeven toch *de* oorlog. En gaan wy hier naar 't denkbeeld van 't woord te werk, dan wordt het algemeen gebruik *de* oorlog; daar door gewettigd, vermids dezelve door mannen gevoerd wordt; terwyl ook dit woord gelykstaat met *fryd*, *reis*, *stoel*; dan zouden wy ook diinen te schryven *het* fryd gaat aan, in plaats van *de* fryd gaat aan. Waarlyk geen juiste Taalkennis, di alleen op de Spelling van deze of gene Schryver steunt!

ook een denkbeeldig geslacht; zo is *Vrouw-
mensch*, *Wyf*, *Kind*, in een Letterkundige zin
onzydig, maar in het denkbeeld zyn de eerste
Vrouwlyke, en het laatste Manlyk en vrouwlyk:
dit uitgenomen regelt zich het Letterkundig ge-
slacht altyd naar 't denkbeeld. Men heeft dan
niët nodig om door de woordjes; *des* of *der*, *de* of
den in de tweede en vierde naamval, voor een
voornaamwoord te zetten te onderzoeken, of een
woord Letterkundig Manlyk of Vrouwlyk is.
Want

1. Behalven dat dit een ongewoone Taalregel
is, is zeer onzeker; b. v. *de* of *den*, *der* of *des*
klinkt in de tweede en vierde naamval voor;
neus, *briif* enz. even goed; en nu is men niët
verzekerd of ze alleen Letterkundig Manlyk of
alleen Vrouwlyk zyn.

2. *den* Klinkt in de vierde naamval voor de
meeste woorden di med geen zachte medeklinker
of med geen zelfklinker beginnen; eenigzinds
hard: (zelfs voor bekende manlyken in hun denk-
beeld, *den Koopman*, *den Knecht*, *den Meester* enz.)
Hiir uit zoude dan volgen, dat zulke woorden
di med een zachte medeklinker begonnen, alleen
Letterkundig Manlyk waaren, als; *bemel*, *aart*,
wang, *jong*, *angel*, *eer*, *oven*, *uchchend*, *iver*
enz. 't gene verkeerdt is — en op gelyke wys is
het med *des* en *der*; daar men begrypt dat *des* voor
de woorden, di med een Z. beginnen, niët
vloeiend genoeg klinkt, b. v. de *pragt des Zon*,
de *verborgenheid des zin* worden di woorden veel-
tyds als enkel Vrouwlyk geächt, door te schry-
ven: de *pragt der Zon*, de *verborgenheid der*
Zin,

Zin, ik zag *de* Zon in *baare* luister, ik ontdekte *de* Zin (gelyk men even zo verkeerd schryft: het Sout, deszelfs, vóór; het Zout, deszelfs. Maar zulk een wys van spreken en schryven zoude de beste taalregels vernietigen, en kragtloos maaken. —

3. Ook hebben de ouden deze woorden, Zon, Zadel, Zak, Zang, Zegen, Zweer, Zoom; altyd als Manlyk gebruikt, vergel. *Hoogstraaten, zelfst. Naamwoorden.* — Dit verschillend gebruik is dan een bewys, dat zulk een Naamiyst van Woorden, (gelyk b. v. di van *Hoogstraaten*; van *Manlyken* en *Vrouwlyken*;) niét nodig is; daar deze woorden Zin, Zadel, Zak enz. ja honderd anderen; Manl. en Vrouwl. te gelyk zyn. — dus behoeft men niét onnodig zyn geheugen te bezwaaren, maar ook niét *des* te schryven; om dat het beter klinkt, of een woord Vrouwlyk te noemen; „ om dat het by flordige oude Taalkundige Schryvers zo gebruikt is;” vergel. *Huidekoper* I. D. bl. 238. in *zyne proeven van Taalk*: — Dit zegt ook *Tuinman*, *oude en Nuwe spreekwyzen* bl. 3—17.

4. De Kundige *Huidekoper* zegt med regt in, *zyne proeven op Vondel*; „ het gebruik van de ouden is hiir omtrend onverschillig, de overeenkomst of betrekking van 't denkbeeld van een woord med het Manlyk of Vrouwlyk geslacht kan hiir beslissen.” (naaml: hoe het letterkundig geslacht is) *I. D. bl. 125.*

Op diin grond is b. v. ook het woord; *Zon* manlyk (verg. *Hoofst*; en andere goede Schryvers) het is ook in andere taalen als Manlyk wegens
het

het denkbeeld in gebruik: (schoon dit anders op zich zelve niets bewyst, want dan zouden onze woorden ten opzigt van hun geslacht naar andere talen afgemeeten worden 't gene reeds te veel geschiid is). — Het denkbeeld is hier dan beslissend.

Eindelyk: de *Zon* wordt ook in tegenstelling van de *Maan* als Manlyk verbeeld, hy wordt van een vroom Dichter; een *bruidegom* genoemd, — en zo sprak ook *Huidekooper* van de *Min*; Hy zegt „ de *Min* als hartstogt beschouwd, is „ Vrouwlyk; dan zegt men *baar* gloed; *Zy* „ heerscht, maar Cupido een heidensche Afgod „ moetende verbeelden, zegt men van de *Min*; „ Hy schiit *zyne* pylon uit.” Doch deze woorden Cupido, Jupiter en alle de Hydensche fraaiheden van 't bygeloof zyn nu gelukkig uit het gebruik.

5. Wy weten dan alleen uit het denkbeeld van een woord, of het zelve letterkundig Manlyk of Vrouwlyk is; want anders is 'er geen reden, waarom *Bakker* Manlyk, en *Baker* Vrouwlyk is; en wanneer dit denkbeeld het niet te kennen geeft, dan is het woord van het letterkundig gemeen geslacht gelyk; *boed*, *rok*, *naam*, *tong* enz.

Trouwens; waar zal elk taalkundige anders op een wysgeerige wys de oorsprong van 't Manlyk en Vrouwlyke der woorden opdelven? hy moet zich hier immers de schepping van onze taal voor den geest brengen: b. v. het voorwerp dat ik daar zi, noem ik *boom*; dat ik op een andere plaats zi; *tafel*; maar nu zal ik deszelfs Letterkundig geslacht bepalen: deze bepaling nu hangt

af van 't denkbeeld, dat ik van zodanig voorwerp heb, het zy *een boom, een rotting of hoed*; indiin nu dit voorwerp betrekking heeft tot het vrouwlyk; zal ik ook deszelfs Letterk. geslacht dus bepaalen; maar indiin het zo min byzonder tot het Manl. als Vrouwl. behoort, noem ik het gemeen, als *tafel, hoed, mus enz.* —

En indiin het tot beiden eene nauwe betrekking heeft, onzydig, b. v. *het beest; 't kleed.* — zo dunkt my; zal de taalkennis in deze opzigte gemaklyk en oordeelkundig zyn.

Om deze reden zegt men in 't gemeen geslacht zeer goed: deze Rok heeft *zyne* of *haare* glans verloozen; de hoeden hebben *bunne* of *haars* schoonheid behouden.

Op gelyke wys gebruikt men sommige woorden, di in een letterkundige Zin onzydigen zyn, maar in hun denkbeeld, Manlyk en Vrouwlyk: b. v. van een Meisje spreekende zegt men; het kind heeft *haaren* Vader liif, maar van een jongetje spreekende; het kind heeft *zynen* Vader liif; het mensch bemint *zyn* of *haar* kind.

Somtyds is een onzydig woord in het denkbeeld Vrouwlyk als; het wyf heeft *haaren* man gefcholden, het vrouwtje draagt *haar* kind, het fortuin of het geluk (een vrouw verbeeldende) *speelt haare* rol. —

2. Het getal van verbuiging is Tweederly; Enkelvoud en Meervoud.

Het enkelvoud heeft meestyds een staande of korte uitgang; als: oor, zoon, hoop, uur, vrouw, raaf, schar, taal, spraak, zaak, vraag, wys, schaduw, heerschappy, reis, boog, naam, ver-

vergel. ook HOOGSTRAATEN *zelfstandig naamwoord*: bladz. 512. *in de noot*. — Wy schryven niét wel in het enkelvoud; ik heb *de zake* uitgevoerd, ik heb *de vrouwe* gezien: dit komt my voor, de rondheid van onze Hollandsche taal en spraak niet genoeg te characteriseeren.

Hier van zyn egtet uitgenoomen: einde, bode, onkunde, reden, zegen, moeijte enz.

Maar het meervoud heeft meestyds een slepende uitgang; tafel, tafels of tafelen, vader, vaders of vaderen, bakfel, bakfels, kind, kinderen of kinders, mandje, mandjes, einde, einden, zegen, zegens, vrouw, vrouwen, buij, buijen, huis, huizen, brijf, brieven, poot, pooten, brood, brooden, voogdy, voogdyën, zee, zeeën, ree, reeën, pad, paden, dak, daken, de zeden — enz.

Sommigen verdubbelen de eindletter: pad, padden, top, toppen, geval, gevallen, schel, schellen, zak, zakken, ton, tonnen enz. Sommigen wyken geheel van deze regel; stad, steden, lid, leden, smid, smeden, schoonheid, schoonheden, fraaijheid, fraaijheden enz.

I. Aanmerking over de lange of dubbelde klinker.

Zeer zeker is het, dat men de dubbelde klinker niét alleen in het enkelvoud, maar ook in het meervoud moet behouden; want.

I. Dit kan voor den vreemdeling veel gemak aanbrengeu, als hy b. v. in't meervoud geschreeven vindt; *velen, poten, zaken, tonen*, zoude hy deze woorden in zyn Woordenboek opzoekende, afleiden van; *vel, pot, zak, ton*, terwyl

dezen in het meervoud; *potten, zakken, vellen, sonnen*, zyn.

2. De klinker is ook by ons in het enkelvoud dubbeld, en dit was ze fomtyds ook by de ouden; (schoon de Latynsche of andere taalen di in het enkelvoud niét bezitten zo kunnen ze ook niét in 't meervoud zyn,) b. v. taal, naam, oog, uur, een, eed, been, en verders in alle zulke woorden; en dan is het zonder voorbeeld onregelmatig, om in het meervoud een wortel-letter uit het midden weg te werpen, terwyl men anders de regelmatige buiging kan en moet behouden; als; oog, oogën, naam, naamen; en zo ook: ik draag, spreek, diin; (verg. ook *BOLHUIS* in zyn *Spraakk.* bl. 59.) wy draagen, spreken, diinen, (tot onderscheiding van de wenshende of aanraadende wys, dat ik draage, spreek, diine, hy draage, spreek, diine.)

Zo schryve men in alle werkwoorden di in het enkelvoud de dubbéle klinker hebben; dezelve-ook in 't meervoud; 't gene tevens te regt als een fraad onzer taal kan aangemerkt worden.

Zaak, zaaken.

Beek, beeken.

Poot, pooten.

Naam, naamen.

Toon, toonen.

Muur, muuren.

Brood, brooden.

Ik waak, wy waaken.

Ik kroop, wy kroopen.

Dus blykt ook, dat men in de onperfoonlyke wys moet schryven: *waaken, spreeken*, om dat men zegt: *ik waak, spreek*; en voords in alle anderen di daar van worden afgeleid,

III

Hiir door kan men ook onderscheid opmerken in de volgenden:

Zy graaven graaven	De smeden smeeden
Zy staaven med de staven	Zy baaden zich in baden
Zy beveelen door bevelen	Zy slooten med sloten.
Zy daalen in dalen	Een beeving bev. hem.
Zy weegen op de wegen	In zeven uren moet
Zy zagen de zaagen	gy dat meel zeeven.
Zy leeden in hunne leden	Gebooden, geboden
Zy waagen het op de wagen	Bekeeren, bekeren
	Beteeren, beteren

Enz. alle afgeleide woorden. —

Maar hiir uit volgt niet dat de klinker verdubbeld moet worden in: *vader, teken, zomer, gruwel* enz. — Men moet ook niet te veel gezet zyn op klynigheden b. v. *gebrooken* of *gebroken, gebeden* of *gebeden* van *bidden*.

2. Aanmerking over het gebruik der *d* en *t* op 't einde van woorden.

Over de spelling van *d* of *t* op 't einde van woorden is veel getwist; — zy, di de spelling der *t* op het einde van alle naamwoorden beminnden, beriipen zich alleen op de uitspraak. Zy zeiden; „de *d* is zagt b. v. *ik word wakker, ik houd vast, ik laad de snaphaan*; maar zo is het „niet, als men zegt: *sta de hand 'er aan*; de *d* is „in *hand* veel te zagt.”

Wy andwoorden daar op; dat, zo men alles naar de uitspraak di by verschillende menschen somtyds verschillend is, wil schryven; de taalregels onnoodig zoude zyn, en dus de schryfwys ongeregeld worden; zo zoude men ook wegens de klank *deszelfs, des soons* (magt) kunnen schryven

ven, in plaats van: *deszelfs*; des *zoons* (magt;) dit bewyst dan niéts.

Zy zeggen dan: „vermits de scherpe *f* en *t* op „ het einde van woorden in 't meervoud in een „ botte *v*. en *z*. verwisfeld worden, zo moet „ ook med de scherpe *t* in 't meervoud handelen.”

Dit gezegde heeft een schyn van waarheid, maar meer niét. — Wy hebben reeds aangemerkt; dat men op 't einde van woorden de klank van de *d* en *t* niét onderscheiden kan: en de *v* en *z* di geen eindletters zyn; maar de *d* wel, maaken hiir een uitzondering op den algemeene regel: als; *brood*, *brooden*, *kaas*, *kaazen*, *brief*, *brieven*; — Daar en boven zoude het gebruik der *t*, alleen op het einde van woorden, veel verwarring aanbrengeu, want de onderscheiding der op bladz. 9. bygebragte woorden zoude weg genomen worden, namenlyk: *nood*, *noot*, *graad*, *graat* enz.

Terwyl ook vreemdelingen in onze taal veeltyds de algemeene regel zouden volgen, door *en* agter het woord te voegen; en dan *zaat*, *broot*, geschreeven vindende, zouden *zy* het meervoud schryven; *zaaten*, *brooten*; daar het toch volgens de beminnaars de *t* moest zyn; *zaaden*, *brooden*, van *zaat*, *broot*; en dan van *poot* ook *pooden*?!

Even zo min kan men de *d* alleen als eindletter behouden, en de *t* in 't meervoud: b. v. *pood*, *pooten*, *groot*, *grooten*, en dan zoude men van *brood* ook *brooten* moeten maaken?!

Het staat dan vast, dat de *d* en *t* beiden eindletters zyn, gelyk ook te zyn is, in; *padden*,
kat.

katten, van *pad*, *kat* (*), — en, om dan zeker te zyn, welke naamwoorden in het enkelvoud op het einde med *d* of *t* geschreeven moeten worden, hebben wy nodig het meervoud te weetē. — Dit is zo zeer geen regel, als wel een behulpmiddel, om de woorden *brood*, *poot* enz. tot den algemeenen regel te brengen, door *en* het teken van 't meervoud, 'er agter te voegen, — 't Blykt dan uit het meervoud, dat men moet schryven:

Poot	om het meervoud	Pooten
Kloot		Klooten
Maat		Maaten
Groot		Groote
Kat		Katten
Ik at		Wy aten
Brood		Brooden
Nazaad		Nazaaden
Rood		Roode
Smid		Smeden
Goedheid		Goedheden
Pad		Paden
Pad		Padden

Verg. hiir BOLHUIS *Nederl. Spraakk.* bl. 23.
 en HUIDECOPER *Proeven van Taalkunde* op
 VONDEL bl. 92. 1ste Deel.

Op gelyke wys	Goud	om	Goudene.
	Moed	—	Moedig.
	Geweld	—	Geweldig.
	Arbeid	—	Arbeiden.
	Vlyt	—	Vlytig.
	Spyt	—	Spytig.
	Haat	—	Haaten.

De

(*) (Daarom ook *bed*, *med*, *kloed*; om *bedden*, *mede*, *kloedēn*.)

De deelwoorden in *d* of *t* van de voorleedene tyd, worden afgeleid van de onvolmaakte tyd in de aantoonende wys: naamlyk di van gelykvloeiend regelmatige werkwoorden afkoomen med staande deelwoorden:

Geleid van, ik leidde

Geëerd van, ik eerde

Gemyd van, ik mydde

Gered

Gepraat

Gewagt

Gezet enz.

Andere woorden volgen de afleiding of het algemeen gebruik; als

Dagenraad

Honigraad

Huisraad

Voorraad

Gereed

Haard enz. Zi bladz. 10.

3. Aanmerking wegens het gebruik der *f* en *s* of *z*. —

Aangetoond hebbende dat de *z* hier in med de *s* overeenkoomt, dat zy geen eindletters kunnen zyn, om een lettergreep te sluiten; en dus een uitzondering op den algemeenen regel maaken; dan kan men ook niét schryven, *briiv*, *leuz*; of ook niét in korte lettergreepen; *lov*, *ov*, *strav*, *verz*, *balz*, *plaz*; maar wel; *briif*, *leus*, *straf*, *bals* enz. — En schoon de *f* hier in med de *s* overeenkoomt, dat zy wel een lettergreep kunnen beginnen, zo eischt de regel, dat ze dit hier niét doen moeten, zo ze in 't meervoud niét verduh-

zen, naarbootzen, perzen, erven, verven, zalven enz. —

Als ook: vyzel, droezem, wazem, wazemen, gees, geezel, geezelen, van mets, metzen, metzelen, penzeel, reuzel, konvoor, droevenis, laavenis, begraavenis ehz. Zi bladz. 8.

Hier van zyn egrer uitgezonderd; *omfingelen, besessen, versamelen, halsmen, persoon, hersens, morsel, konfyt, tafel, sulfer* enz. *tooijsel, baksel, olisfel*, van; *tooijen, bakken, oliën*.

Volgens de afleiding moet men dan ook schryven:

Ontvangen	Opzet
Ontvaaren	Ontzeggen
Ontveinzen	Ontziin
Ontvonken	Ontziilen
Ontvlammen	Ontzegelen
Ontvliigen	Ontzenuwen
Ontvouwen	Ontzadelen
Ontvreemden	Ontzeilen
Ontvringen	Ontzwemmen

Zo als *heiltoos, openlyk*, hebben sommige woorden ook een byvoegfel *zaam* als: gemeenzaam, leerzaam, spraakzaam, langzaam, zeldzaam enz.

4. Aanmerking wegens het gebruik der **J** en **W**. De **J** staat hier tegen de *v* of *f* gelyk de *i* tegen de *u*. Vermids de *j* de medeklinker van de *i* is; en de *v* de medeklinker van de *u*.

1. De *w* is geen verdubbelde *u* of *v* in haare aart, schoon zy de gedaante van dezelve in haare schryfwys eenigfints heeft; want dan zoude ze overstaan tegen de dubbelde *i* of *je*, als; *leeuw, plooi*, of *leew, plooi*. — De *w* is ook geen dubbel

belde *uv*; zo min als de *j* een dubbelde *ij* is, in; waar, weg, jaar, jong, *vrouw*, *buij*, in plaats van *vrouw*, *buij*. — Maar zy is een medeklinker, di gelyk de andere medeklinkers tegen de *J* als medeklinker overstaat. — Laat men dan in een woord de *u* weg, (di zy veelyds agtervolgt,) als in; leeuw, vrouw; dan moest men ook de *i* weg laten in; plooi, buij, knij; maar hiir nu eischt de overeenkomst en uitspraak dat dit niét geschiide; en vermids hiir geen andere regel is, moet de analogia en uitspraak beslissen. Verg. ook WYLAND bl. 70.

2. De *w* kan men ook in het enkelvoud niét weg laten; dan is niét alleen het onderscheid tusfchen *u* en *uw* enz. weg genoomen, maar ook een onregelmatige spelwys zonder noodzaak ingevoerd; dan zoude het zyn: leeu, *leeuën*, vrou, *vrouën*, klu, *kluën*, plooi, *ploodën*, bui, *buiën*, kni, *kniën*. Maar het is med regt gelyk aan de woorden; naam, *naamen*, pad, *paden*; zo ook *buij*, *buijen*, *knij*, *knijen*, *eij*, *eijers*, *koeij*, *koeijen*, *plooij*, *plooijen*, *kraaij*, *kraaijen*, en de werkwoorden *pleijsen*, *schreijsen*, *groeijsen* enz. — en desgelyks; kluw, kluwen, nuw, nuwe, ruw, ruwe, nauw, nauwe, vrouw, vrouwen, eeuw, eeuwen, klaauw, klaauwen, en de werkwoorden *schœeeuwen*, *maauwen* enz.

Bewezen zynde dat de *w* en *j* tot het enkelvoud behooren, zo schryft men; ik *brouw*, wy *brouwen*, ik *brouwde*, *gebrouwd*; gelyk; ik meng, wy mengen, ik mengde, gemengd; als ook *vryjen*, ik *vryj* of *vreij*, ik *vreesj*, *gevreijsen*, gelyk *schelden*, *schold*, *gescholden*, en zo ook *getrouwd*.

*trouwd, geschreeuwd, ogeblooid, geschuuwd, ge-
vleijd, gebruijd.*

In sommige woorden wordt de *w* en *j* vermids
ze geen eindletters in dezelve zyn, niet geschree-
ven als in: koude, zout, houden, gehouden,
nooit, kruid, peil, kruipen, reizen, gereisd enz.

Het tweede soort van woorden zyn de **LIDWOOR-
DEN**: *de* van 't manlyk en vrouwlyk; en *het* van het
onzydig geslacht; en het onbepalende *een, eene,
een*; deze behooren by de zelfstandige woorden,
schoon ze somtyds wel uitgelaaten worden, maar
dan is de zin nog meer onbepaald of ruim, b. v.
'er valt water, daar is vuur, geef wyn.

Zy bepaalen ook het geslacht en de buigwys
van woorden.

Het derde soort van woorden zyn de **VOORZELF-
STANDIGEN**: zo genoemd, om dat ze in de plaats van
zelfstandigen koomen. —

Deze zyn zessoortig. — Persoonlyken, *ik, gy,
hy, zy*. wederkeerigen *ik, zelf* enz. aanwyzenden,
betreklyken, vragenden, bezitlyken.

De persoonlyken: *ik, gy, hy, zy*, zyn in 't
meervoud *wy, gy, zy*, of *we, ge, ze*; wy ge-
bruiken even als de Franschen het meervoud *gy*
ook in 't enkelvoud. — Onze oude Nederduit-
schen gebruikten *du*, van 't Latynsche *tu*.

Het onzydig van 't aanwyzend voornaamwoord
het *gene* wordt somtyds ook in plaats van het be-
treklyk *het welk* gebruikt b. v. het huis, het
geme: *gy* gehuurd hebt, is goed.

Het betreklyk voornaamwoord, *di, di, dat*,
wordt ook in de plaats van het aanwyzend *deze,
deze, dit*, gebruikt b. v. *di man is geslaagen, dijn
knecht*

knecht zag ik vallen, di vrouw sprak tot my; dat kind weet 'er van.

Maar de vragende voornaamwoorden welke, welke, welk? en wi, wi, wat? moet men niet in de plaats van *dewelke, dewelke, het welk*, en *di, di, dat*, gebruiken als; deze is de man, den welken of diin (niet wiin) ik sprak.

Het woordje *het* wordt om te verkortendikwils in de plaats van *het zelve* gebruikt; als gy sprak van dat huis, *het* is reeds verhuurd. Ik ben dáár geweest maar *het* berouwt my; of ik heb 'er berouw over (dat is over *het zelve*), of daar over (over dat) of hiir over (over dit.)

In de plaats van het bezitlyk byvoeglyk voornaamwoord, *myn, myne, myn*, in het meervoud *myne*, gebruikt men ook het bezitlyk voornaamwoord *de myne, de myne, het myne*, in het meervoud *de myne*, b. v. wiins vrouw is deze? zy is *de myne*, en zo med de andere bezitlyken.

In de plaats van het bezitlyk *de haare*, gebruikt men ook *de heure, de heure, het heure*, zynde van een verschillende tongval, vergel. ook Nyl. L. ö. *aant. tot de Nederd. spraak* bladz. 12.

De BYVOEGLYKE woorden zyn het vierde soort; dewelken hun geslacht wenden naar de zelfstandige woorden, waar by zy gevoegd worden, (gelijk in de voorbeelden van verbuiging is aange-toond.) — Zy geeven de eigenschap van iets te kennen.

Somtyds heeft het byvoeglyk woord by een manlyk zelfstandig een staande uitgang en dan geeft het eene andere zip. Zo zegt men niet alleen een *sterke* looper (di veel kragten om te loopen)

pen

pen heeft) maar ook een *sterk* looper; (een di veel loopt.) Een groote krygsman (naamlyk di lang van gestalte is;) maar een groot krygsman, (di dapper veegt.) — Een goede herder, (di een zagte aart heeft;) een goed herder, (di zyn beroep wel waar neemt.) Zo ook een kundig Schilder, een bekwaam Meester, een verstandig Koopman med betrekking tot hun stand, beroep en bezigheden.

Zo is ook een byvoeglyk, als het agter een zelfstandig of werkwoord kooft, als een bywoord ongeboogen b. v. di vrouw is *gelukkig*, God regeert *wys*. — Maar niet in het manlyk en vrouwlyk op een vraagende toon; als: welke man of vrouw is de *verstandigste*? maar wel in het onzijdig; *welk* meisje is het *deugdzaamst*?

Zo kooft een toevoeglyk dat voor af gaat, ook med een volgend zelfstandig in geslacht en buiging over een, b. v. *deze* (niet dit) is de man, diin ik zag, *deze* is zy di ik groette (dat is: de man, diin ik zag, is *deze* (man)) en (zy di ik groette is *deze* (vrouw).)

Wanneer twee byvoeglyken by elkander kooften is het voorste als een bywoord; gelyk een zagt (voor zagtlyk) ruisfchend water; zo ook: een snel (voor snellyk) loopende bodc.

Gelyk men fchryft: een man, eene vrouw, zo fchryft men ook: de *eigen* man, de *eigene* vrouw, eene *grootere* vrouw. — En zo gaan de byvoeglyken di van fleepende deelwoorden afkooften op de zelfde wys uit: vermids men zegt de vrouw is verlaaten, verheeven, zo ook de *verlaaten*,
de

de *verbeevene* vrouw, een *overwonnen* man, eene *overwonnene* vrouw; hiir door voelt men ook het onderscheid in; *zy zyn gezonde mannen*, en, *hy heeft den gezondenen*, of *gezonden' man ontvangen*.

Desgelyks zyn alle stoffelyke byvoeglyke woorden als *zilverene* of *zilveren'* bekers, *staalen'* mesfen, *gouden'* uurwerken, *bouten'* vaaten, *wasfchen'* kaarzen, *toggen'* brooden, *zyden'* kousfen, *linnen'* kleeders, *steenens'* beelden, *aarden'* potten, *koperen'* vorken, *yzeren'* plaaften, of *yzerene* plaaften. —

Wanneer de by of toevoeglyken in het meervoud zonder zelfftandig woord *kunnen* ftaan, nemen zy even als de zelfftandigen de *n* aan b. v. *anderen* zeiden; *allen* keurden het goed; de *geloovigen* eeren God; *zy beiden* deden dit.

Hiir van zyn uitgezonderd de bezitlyk toevoeglyken; myne, onze, uwe, zyne enz. — Ook zyn de byvoeglyken in het enkelvoud med de lidwoordjes, *de*, *eën*, *het*, als zelfftandigen ongeboogen als; *eën ander*, *van eën ander*, *de andere*, *van de andere*, *het andere van het andere*.

Somtyds egter worden ze verwisfeld in: de mynen, de onzen, de uwen enz.

De byvoeglyke woorden hebben voornaamlyk dri trappen van vergelyking.

De eerste trap is de gelykftellende b. v. di man is *groot*; dit kind is *zo fterk* als dat. — De tweede trap is de vergrootende: di man is *grooter*, dit kind is *fterker* dan dat; — deze is de *jongere* des beiden broeders. — di trap is twee voet *hoog boven* (of *hoger dan*) deze. — De derde trap is de overtreffende; di man is *zeer groot*; dit kind

is *het sterkste*. Deze is de *jongste* van dri of de *allerjongste*; — di toren is de *hoogste* van allen.

Na dus van het *enkelvoud* en *meervoud* van deze viir soorten van woorden gesproken te hebben, zullen we de *wyzen van verbuiging* van deze twee getallen beschouwen.

De tweede wys van verbuiging heeft in het lidwoord als manlyk *des* en als vrouwlyk *der*; geen van beiden kan dan het onzydig hebben, vermids het lidwoord *het* is, en in de tweede wys van *het*. b. v. *des* schryvers (naam) *der* voedsters (kind) *het* of 't kinds (hoed.) Dus moet dan ook de tweede naamval in 't meervoud van het manlyk *des* zyn; verschillende van het vrouwlyk *der*. b. v. *hunnés* vaders, *bunner* (*) moeders, of van meisjes spreekende, *baarts* vaders, *baarer* moeders. — Zelfstandige woorden neemen in dit geval dan een *s* aan, om dat zy van een ander woord beheerscht worden, als *Jacobis* of *Leviis* nakoomlingen, *Godsvrugt*, *Godszaligheid*; myner (uit welvloeijendheid *myns zusters*) *zusters* man; myner *dogters* kind, *Gods* woord (niét het woord Gods) in *David's* hand, *iders* zín, buiten *uwes* oudsten broeders raad, een *zusters* zoon, *des os's* been of beter, het been van den os.

Van is dan wel het teken van de tweede naamval, doch het is moeylyk dit altyd te weten, b. v. hy heeft het boek *van* zynen broeder ontvangen; in de plaats van; *van zynen*, kan men ook *zynes* zetten, dat is in de tweede wys of val; doch

(*) Doch hier dinkt men aan 't gebruik en de welvloeijendheid iets toe te geeven.

doch men kan in de plaats van *van*, ook, *door* zetten, (*door* zynen broeder ontvangen) dat is dan in de zesde wys. — Zo ook de man *van* Amsteldam dat is *uit* Amsteldam of de Amsteldammer. — Ik spreek *van* hem dat is *aangaande* hem; — dit is eigenlyk niét de zesde, maar veel eer de vierde wys; doch, om dat de zelfstandige woorden of voornaamwoorden niét zelden verandering ondergaan, kan men ligt dit med de Latynen tot de zesde wys brengen. —

't Voornaamwoord *myns zelfs* gebruikt men by verkorting voor; *mynes zelves*, zo ook *uwes zelfs* voor *uwes zelves* enz. — Want *zelfs* is even als *zulks* een bywoord, beteekenende ook b. v. *zelfs raadde ik hem nog* enz.

Zich is de tweede wederkeerige wys van het voornaamwoord *hy*. —

By het gebruiken van dit woord moeten wy oplettend zyn; b. v. *hy is over zich verwonderd*; dat *zich* doelt altyd op het *naastvoorgaande* woord; het duidt dan *dezelfde* aan, di het naast voor gaat. Maar, b. v. *hy is over hem verwonderd*; dit doelt op eene andere persoon waar van gesproken is in eene *verder voorgaande* reden; en zo ook zy heeft *zich* verbeterd, dat is, *zich zelve*; zy heeft *haar* verbeterd; dat is, *eene andere*. — Hy zeide het gezelschap vaarwel, med eene Redenvoering in 't Nederduitsch door *hem zelve* opgesteld; *hem* heeft hiir betrekking op *hy*; *zich zelve* zoude hiir niét goed zyn; want dan zoude de Redevoering door *zich zelve* zonder menschen hulp opgesteld zyn: en dus ook b. v. op de tiinde dezer maand heeft de naartige Jongeling *zyne* Redevoering meest door *hem zelve* (dat is *hem*)

hem alleen, *hem* in eigen persoon) opgesteld, uitgesproken. — verder; *hy bragt zich med de degen een wond toe*, verschillende van; *hy bragt hem* med de degen een wond toe; en zo in 't vrouwlyk en onzydig geslacht. —

Het onderscheid van *deszelfs*; de tweede buigwys van *dezelve*, moet vooral onderscheiden worden, van het bezitlyk, *zyn*. Gelyk *zich* (in 't latyn *se*) tot het naastvoorgaande woord te rug keert; zo is het toevoeglyk bezitlyk *zyn* van de zelfde aart; als; *hy bragt hem*, en *zyne* vrouw; dat is de eigene vrouw van de naastvoorgaande persoon *hem*: Zegt men; *hy schold hem*, en *deszelfs* vrouw: dan behoort *deszelfs*, tot het eerste voornaamwoord *hy*. Zo ook *hy vroeg zyne* vrouw, dat is, *zyne eigene*; *hy vroeg deszelfs* vrouw, dat is, de vrouw van een *ander*. — *Hy zet een hoed op zyn* hoofd; dat is *zyn eigen* hoofd. — *Hy zet een hoed op deszelfs* hoofd: dat is het zelfde, als of men zegt; *hy zet hem* een hoed op 't hoofd. — *Hy bragt med zyne* degen *hem* een wond in *zyne* zyde toe; dit zegt men van imand, di med *zyn* eigene degen *eenen ander* kwetst. — Wil men deze spreekwys in woorden verschikken, en eger dezelve zyn behouden, dan is het dus; med *zyne* degen bragt *hy* *hem* in *zyne* zyde een wond toe; maar de zin verandert weder, als men zegt: *hy bragt med deszelfs* degen *hem* een wond in *zyne* zyde toe — en zo med het vrouwlyke; *dezelver*, en *baar*; als ook het onzydig.

De derde wys van verbuiging heeft de voorzetsels: *aan*, *voor*, *tot*. — Schoon di somtyds wel uitgelaaten worden, b. v. *hy heeft dat my*

(aan

(aan my) gegeven, hy sprak *hem* (dat is *tot hem*.)

De voornaamwoorden: *dewelke* en *di*; hebben fomtyds in de derde buigwys van het onzydig; *waar aan, daar aan*; en zo heeft ook het aanwyzend *deze; hiir aan*.

De zelfftandige woorden van 't onzydig geflacht voornaamlyk, buigen zich soms; als; dit is *den volke* gegeven; geevende dus door *den* of *de* een manlyk of vrouwlyk denkbeeld; doch is nu wyzig in gebruik.

De vierde buigwys, schoon in de voorbeelden van verbuiging geen voorzetsel hebbende, fchynt egter de meesten te hebben als: *om, na, naar, agter, jegens, tegen* enz. — Zonder voorzetsel zynde, moet men wel onderscheiden, als men zegt: de man is gekoomen *di den kooper* gezonden heeft, of, de man is gekoomen *diin de kooper* gezonden heeft; in het eerste gezegde wordt *de kooper* door den man gezonden, dus is de kooper de lyder; in het tweede gezegde wordt de man door den kooper gezonden, daar is de man de lyder — zo ook de zoon, *diin* (of *den welken*) *de vader* liif heeft: onderscheiden van; de zoon, *di* (of *dewelke*) *den vader* liif heeft. — *Den* knegt slaat de baas; en de knegt slaat *den* baas, is het tegengestelde in zin. — Maar in 't vrouwlyk is het jaatste woord altyd de lyder, (of vierde naamval) als: de meid schold *de vrouw*, of in het onzydig het kind schold *het wyf*; of het gene het zelfde is: zo schold de meid *de vrouw*, en het kind *het wyf*.

Het manlyk meervoud van het voorzelfftandig

G

naam-

naamwoord, *by*; heeft in de viirde en alle andere buigwyzen *hun*, gelyk het meervoud van *zy*, *haar* heeft. Dit stemt niet alleen med een goed gebruik over een; maar kan ook med regt verdedigd worden: — want alle onze woorden ondergaan wel eenige verandering, door het aannemen van de eene of andere letter, in de buigwyzen; maar *zy* veranderen nimmer hunne wortelletters; en schoon sommigen in 't meervoud dit eigen is; als: *lid*, *leden*; zo is 'er geen voorbeeld van zodanige verandering. Zi hier ook verder, *de my juist van pas koomende aanmerking van*; WYLAND *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* bl. 114. Dit dan zonder reden in een enkel woord in te voeren, verbiiden de algemeene taalregels; terwyl het toevoeglyke ook is; *hun*, *hunne*, *hun*. —

In de plaats van *diin* of *di* en *dezelve* of *dezelve* gebruikt men verkeerd, *ze*; dat het zelfde is als, *zy*. b. v. hoe is het med de brieif? ik heb *ze* afgeschreeven: dit moet *zyn*; ik heb *diin* of *di* afgeschreeven: want *ze* of *zy* wordt alleen gebruikt in de eerste buigwys.

De vyfde buigwys heeft somtyds ook de tuschenwerpsels vóór zich; *o!* *ach!* *ha!* enz.

De zesde buigwys heeft; *door*, *med* (door) *van*, *van* (door) *te* (in) *ten* of *ter* (in) *uit*, *in*, *zonder med* (en.) b. v. de vrouw ging *med* de man naar huis; dat is, de vrouw en man gingen naar huis — somtyds wordt het voorzetsel wel eens uitgelaaten. als; dit is hem (dat is *van* hem) ontomen.

De voornaamwoorden *dewelke* en *di*; hebben som-

somtyds in de zesde buigwys van het onzijdig: *waar door, daar door*; — het aanwyzend *deze*, heeft, *hiir door*.

De zelfstandige woorden van het onzijdig enkelvoud; zi daar van op de derde buigwys.

Deze zesde buigwys somtyds by de Latynen, een volstreckte of losse derver genoemd, di alleen zonder behulp van een persoonlyke tyd van een werkwoord een goede zin moet opleeveren, schoon de zin niet voltooid is, kan by ons als zodanig niet aangemerkt worden; b. v. niet *den* maar *de Koning overleeden zynde* *wiird het Ryk verdeeld*; *de Koning overleeden zynde* geeft dan een losse zin. — Maar stellen wy di woorden anders voor: *de overleedene Koning*; dit betekent nog niets; zo 'er geen werkwoord by is: b. v. *wiird gebalzemd*. — *Zynde* schynt dan hiir het kenmerk van deze losse naamval te zyn, vooral als men de woorden veranderen kan zonder *bykoomst* van voornaamwoord, b. v. de Koning gedood zynde, verdeelde hy het Ryk, dat is, als de Koning gedood was, of na het overlyden van den Koning: maar egter *is* in onze taal geen andere buigwys dan de eerste naamval noodzaaklyk: — Deze zin nu is ook onderscheiden van de volgende; den Koning gedood hebbende verdeelde hy het Ryk. Dit, gedood *hebbende*, behoort tot 't voornaamwoord *by*, en geeft zonder dit voornaamwoord gene goede zin, maar wel med het zelve: als; *by hebbende* gedood den Koning (de vierde buigwys) verdeelde het Ryk. — Deze zin kan door verwisfeling van *hebbende* in *zynde* weder veranderd worden in het gene de

Latynen losse derver noemen, maar dan moeten om de zelfde zin te behouden, een voor-naam of zelfstandig woord, 'er tusfchen voegen, als; de Koning (*door hem*) gedood zynde, verdeelde hy het Ryk. — Zo ook; *geduurende den ftryd, fttaande, of loopende deze oorlog genomen, toegestaan het was zo*; dit *zynde* wordt dan ook wel uitgelaaten; maar nooit kan *hebbende* uitgelaaten worden als. hem deze daad *uitvoerenden* of *uitgevoerd hebbenden* antwoordde ik. *uitgevoerd hebbenden* is hier ook de derde naamval, gelyk *hem: by gestorven (zynde)* verkoos ik een ander; uit dit laatste voorbeeld blykt genoeg dat wy hier de Latynen niet kunnen navolgen.

Het vyfde foort van woorden zyn de **WERKWOORDEN** — zo genoemd; om dat zy door eene werking, een bedryf of lyding van een perfoon of zaak aanduiden; deze zyn tweefoortig: **BEDRYVENDEN** en **LYDENDEN** als: toetzen en getoetst worden.

Sommige **BEDRYVENDEN** zyn onlydenlyken; als: leeven, bloeijen enz. — of perfoonlyke wederkeerigen als; zich warmen, zich baaden, ik warm my, ik baad my: of onperfoonlyke wederkeerigen; het berouwt my, het kwelt my; beter evenwel; ik heb 'er berouw over, ik heb 'er kwelling over — of onperfoonlyken, als; het hagelt, het vriist.

Sommigen **LYDENLYKEN** zyn ook onperfoonlyken b. v. 'er wordt gefchreeuwd, het wordt gebrouwd.

a. De worteltyden van de **BEDRYVENDE**
WERK

WERKWOORDEN, van dewelken de andere tyden gemaakt worden zyn dri.

De onpersoonlyke wys in de *nu bestaande tyd*; de *onvolmaakt voorleedene tyd* van de aantoonende wys; en het deelwoord *in de voorleedene tyd*; op eene losse wys zonder *hebbende*; als; *breeken, brak, gebrooken* enz.

Regelmaatige werkwoorden hebben maar één worteltyd; en deze is, *de nu bestaande tyd* van de onpersoonlyke wys, als maaijen, maaijde, gemaaijd, rooken, rookte, gerookt, passen, paste, gepast, kennen, kende, gekend; en zo ook di een sleepend deelwoord hebben; als, blaazen, blaasde, geblaazen, bakken, bakte, gebakken: alshoon sommigen ook geen *ge* in het *deelwoord* aanneemen als benyden, benyde, benyd, vervoegen, vervoegde, vervoegd, ontsiiren, ontsiirde, ontsiird.

De onregelmaatigen (zo genoemd om dat ze de klinkers veranderen in de *onvolmaakt voorleedene tyd*, of in het deelwoord: maar dezelve medeklinkers behouden) hebben twee worteltyden; *de nu bestaande tyd* in de onpersoonlyke wys, en de *onvolmaakt voorleedene tyd* in de aantoonende wys. Zo dat het deelwoord van de eerste of laatste worteltyd gemaakt wordt. als houwen, hiiuw, gehouwen, vryjen, vreeij, gevreeijen enz.

De onregelmatig ongelykvloeienden hebben dan dri worteltyden; als, breeken, brak, gebrooken, bidden, bad, gebeden; doen, deed, gedaan enz.

b. De LYDENLYKE WERKWOORDEN hebben twee worteltyden, getoetst worden en

gêtoetst zyn, gehouwen worden en gehouwen zyn; afgeleid van het *voorleedene* deelwoord in het **BEDRYVEND**; *getoetst, gebouwen hebbende*; in plaats van *hebben, de hulpwoorden, worden en zyn, aanneemende*.

Byzondere aanmerkingen over de verbuiging.

1. In de verbuiging van alle werkwoorden hebben wy geen meerder of minder getal van wyzen en tyden nodig, om goed de Nederduitfche Taal te fpreeken, dan in de voorbeelden aangetoond zyn (*).

2. De tyden van de bedryvende en lydende werkwoorden kunnen tot viir wyzen gebragt worden.

De eerste wys van fpreeken is de aantonende wys, (eene aanmerking op deze *Wys* is zeer noodzaaklyk, vermids 'er tufchen onze taal en de Latynfche of andere taalen eengroot onderscheid is.)

De voegwoorden dan; *dat, op dat, ten zy, zo, zo niet, indiin, als, hoewel* enz. regeeren by ons geen byzondere wys van buiging, en dit is ook niët nodig. Wy fpreeken zeer goed, als wy zeggen: *het gebeurde dat hy gong; het gerugt loopt dat het zo is; hy is zo kort dat hy klimmen moet; ik wensch dat het zo gedaan wordt, ik zi dat het zo is, ik geloof dat hy dit uitvoert. Hy zal het niët verkrygen zo hy 'er zich med ernst niet op toelegt; ik zal fpreeken indiin het volbragt wordt; ik zal het doen als ik dat maar weet; het zal gefchiaan hoewel het niët fraaj is; dit gezegde: indiin het volbragt wordt; zo hy 'er zich niet op toelegt; als ik dat maar weet;*

(*) Elke taal heeft zyn idiotismus: zo kunnen wy b. v. 't lat. *amasisem* niët vertaalen ik *haz beminde gehad*.

N E D E R D U I T S C H E L E T T E R - E N T A A L K U N D E .

Zi hiir in eenige voorbeelden, een ſchets van de aſtammung der Tyden.

Van de BEDRYVENDE WERKWOORDEN. vergel. bladz. 101 en 102.

Weeven.

Ik weef, weevende, laat my weeven, te zullen weeven.

Gebiid wys, wenschend.

Ik weefde, weef gy, dat ik weeve zullende weeven.

Te hebben geweeft, dat ik weefde ik zal of zoude weeven.

Hebbende geweeft, zullende geweeft hebben.

Ik heb of had geweeft.

Dat ik hadde geweeft, ik zal of zoude geweeft hebben.

Wagten.

Ik wagt, wagtende, laat my wagten, te zullen wagten.

Ik wagtte, wagt gy, dat ik wagte. zullende wagten.

Te hebben gewagt, dat ik wagtte. ik zal of zoude wagten.

Hebbende gewagt, zullende gewagt hebben.

Ik heb of had gewagt, ik zal of zoude gewagt hebben.

Dat ik hadde gewagt.

Pochchen.

Ik poch, pochchende, laat my pochchen, te zullen pochchen.

Ik pochte, poch gy, dat ik pochche. zullende pochchen.

Te hebben gepocht, dat ik pochte. ik zal of zoude pochchen.

Hebbende gepocht, zullende gepocht hebben.

Ik heb of had gepocht, ik zal of zoude gepocht hebben.

Dat ik hadde gepocht.

Te plaatzen pag. 102.

Doen, deed, gedaan.

Ik doe, doende, laat my doen, te zullen doen (*).

Ik deed, doe gy, dat ik doe. zullende doen.

Te hebben gedaan, dat ik deede. ik zal of zoude doen.

Hebbende gedaan, zullende gedaan hebben.

Ik heb of had gedaan, ik zal of zoude gedaan hebben.

Dat ik hadde gedaan.

Van de LYDENDEN.

Getoetst worden, getoetst zyn.

Ik word getoetst, getoetst wordende, laat my getoetst worden, te zullen getoetst

Ik wiird getoetst, word getoetst, dat ik getoetst worde. zullende getoetst

Te zyn getoetst. dat ik wiirde getoetst, ik zal of zoude getoetst

Zynde getoetst, zullende getoetst zyn.

Ik ben of was getoetst, ik zal of zoude getoetst zyn.

Dat ik ware getoetst.

Op dezelfde wys worden de tyden van alle andere werkwoorden afgeleid.

De bedryvende werkwoorden kunnen in zekere zegwys lydenlyk zyn. zegt, men braadt voor 'er wordt gezegd of gebraaden; zo dat de lydenden de gedaante van de bedryvenden hebben.

(* Hiir zit men de zylinifche aſtammung, terwyl de bygevoegde ſtreepjes de regtlinifche aſtammung

weet; hoemel het niet fraaij is; is wel een *byvoegende wys* van spreken, in zo ver 'er een andere reden by gevoegd wordt; Maar even zo goed en beter een *aantoonende wys* van spreken, onder welke de *byvoegende wys* zelfs zoude kunnen gebragt worden, als het nodig was dat deze eene byzondere wys van verbuiging moest zyn. — En als men afzonderlyk med de tusfschenwerpsels, o, dat, ach dat, och of, spreekt. b. v. *dat by gonge; dat het dus zy; dat by dit uitopere; dat het zo gedaan worde;* dan is dit in de *wenschende of aanraadende wys*.

De *vraagende wys* van spreken behoort ook onder de *aantoonende wys*; maar dan worden de perfoonen agter het werkwoord gesteld, als: *vryjt gy? houwt hy? houd ik? plantte hy? zult gy lachchen? zoude hy juichchen? enz.*

De eerste tyd in de *aantoonende wys* is de *aanbstaande tyd*, wanneer iets gebeurt, terwyl men spreekt. —

In de eersten perfoon van het enkelvoud zegt men; ik bloeij, vlei, vryj, of vrei, hou, houd, schreeuw, plant, andwoord, red, zet, wasch, was (van wasfen,) lach, juich, lees, schryf, tref, ik word gevleijd, gewreeijen, gehouwen, gehouden, geplant, gered, gezet, gewasfchen, getroffen. —

De tweede en derde perfoon neemen hiir de agter de uitgang van de eerste perfoon aan, als: *gy of hy bloeijt, vlei, vryjt, houwt, houdt, schreeuwt, andwoordt, redt, wascht, wast, lacht, juicht, leest, schryft, treft,* — *uitge- noomen: gy of hy plant, wagt, zet enz. di de*

enkele *s* behouden, om dat ze de *s* als wortelletters hebben, in: planten, wagten, zetten; — en desgelyks; hy is, wil, ik of hy mag, ik of hy kan, van de werkwoorden; *zyn* (ik ben, gy zyt,) *willen, moogen, kunnen.* —

Het meervoud dezer tyd neemt in de eersten en derden persoon *en* aan (verg. het meervoud van de zelfstandigen) van; ik bloeij, kooft; wy bloeijen, zy bloeijen, — wy of zy vryjen, vleyen, houwen, houden, schreeuwen, planten, leezen, schryven, andwoorden, wasfchen, juichen. —

Sommigen di een korte lettergreep (*) in het enkelvoud hebben, verdubbelen de eindletter; wy of zy *redden, wasfchen, lachchen, treffen, zetten, hebben,* (uitgenomen wy of zy zyn, doen, ziin, ftaan, ftaan, gaan; van: ik doe, zi, fta, ga.)

De tweede persoon in 't meervoud, is altyd gelyk aan de tweede buiging van het enkelvoud; uitgenoomen in de gebiddende wys. —

De tweede tyd is de *onvolmaakt verleedene tyd*, deze is gelykvloeiend, of ongelykvloeiend, regelmatig of onregelmatig.

Regelmatig, als: in de eerste en derde persoon; ik of hy *blœijde, vleiide, schreeuwde, andwoordde, plantte, redde, zette, lachte, juichte.*

Onregelmatig, als: ik of hy *vreeij, hiiuw, wiis, wiisch, las, fchreef, trof, wiird, hiild* (van houden,) *wist* (van weeten) enz.

De tweede persoon van het enkelvoud voegt hiir weder de *s* agter; als: gy *bloeijdet, vleiidet,*

(*) Zo zitt men 't onderscheid in; *lees*, leezen; *les*, lesfen, verg. bladz. 87.

dat, schreeuwdet, andwoordet, planttet, red-
det, zettet, lachtet, juichtet: — Maar de *e* laat
men weg in de orgelykvloeienden en onregel-
maatigen; om dat ze door hunne buiging genoeg
kenbaar zyn. als: gy zwoert, hiiuwt, vreeijt,
wiischt, wiist, schreeft, troft, hiiidt, wiirdt,
wist (niët wistt,) floot (niët floott.)

Sommigen, di een enkele *a* hiir moesten heb-
ben, verdubbelen dezelve; in plaats van *gy brakt,*
last, badt, vergaft, zyn ze, *gy braakt, laast,*
baadt, vergaast, in deze *onvolmaakt verleedene*
tyd van de werkwoorden breeken, leezen, bid-
den, vergeeven; — zonder hiir van uit *gy waert;*
van 't werkwoord *zyn.*

Werkwoorden med een *scheidbaar voorzetsel,*
zetten dit somtyds in deze tyden agter; als van:
aansprecken; ik *spreek* of *sprak aan;* ik *ga* of *gong*
voor, ik *sta* of *stond op;* ~~hy *schryft uit;*~~ ~~hy *stak*~~
in; ik loop *door;* ik droeg *om,* gy wykt *af;* hy
bragt *toe;* ik reis *heen;* ik kwam *mede;* ik ryd
weg; ik keerde *weder;* enz.

De **BEDRYVENDE WERKWOORDEN** nee-
men in de *volmaakt voorleedene tyd* het hulpwoord
hebben aan, terwyl zy hun kenmerk van *de nu be-*
staande tyd geheel verwerpen; in plaats van: ik
houw, vryj, toets; kooft: ik *beb* gehouwen,
gevreeijen, getoetst; — In dezelfde tyd neemen de
LYDENLYKE WERKWOORDEN het hulp-
woord *zyn* aan, ook hun kenmerk van *de nu be-*
staande tyd geheel verwerpende; in plaats van: ik
word gehouwen, getoetst; kooft: ik *ben* gehou-
wen, getoetst. — Schoon eenige **BEDRYVEN-**
DEN om hun lydenlyk denkbeeld ook *zyn* aan-

neemen; als: *ik ben geworden, gegroeijd, gebleven* enz.

De tweede wys van spreken is de verzoekende of gebiidende wys, naar de zachte of harde toon, waar op men spreekt. — Hiir moeten wy in het oog houden dat het hulpwoord *laat* (de gebiidende wys van 't werkwoord, *laaten*) zo veel beteekent als; *laat toe, sta toe, gebiid, beveel*; (het kan dan in de wenshende tyd, niet gebruikt worden, en daarom vereischt het de derde naamval;) als; *laat my, hem, haar, ons, hun, haar*, braaden, dat is; *gebid, beveel, sta toe, vergun, aan my, aan hem* enz. te braaden of *gebid, vergun my, hem* enz. dat ik braad, ofdat hy braadt. ←

De tweede persoon van het enkelvoud neemt hiir geen *t* op 't einde aan. als: *bloey, vley, vryj, houw, ga, zi, doe* enz. — uitgenomen, als de *t* de wortelletter in 't werkwoord is, gelyk: *plant, zet, wagt*; van: *planten, zetten, wagen*.

De derde wys van spreken, is hiir de wenshende of aanraadende wys; waar onder ook de klagende wys behoort, med dezelfde buiging: — De eerste persoon van *de nu besaande tyd* wordt hiir *gemaakt* van de eerste persoon van *de nu besaande tyd* in de aantoonende wys; als; *ik bloey, dat ik bloeije, dat ik vleye, vryje, houwe, houde* enz. uitgenomen *dezen*; *dat ik ga, sta, sta, zi, doe*, en; *dat ik zy*, van; *zyn*. — En de werkwoorden, di een dubbelde wortelletter van dezelfde aart hebben; *ik red, dat ik redde, ik zet, dat*

dat ik zette, ik lach, dat ik lachte, ik tref, dat ik treffe.

De tweede perfoon voegt 'er een *t* agter, uitgenomen in; *dat gy gaat, zitt, doet.*

De derde perfoon is hiir gelyk, aan de eersten, doch fomtyds kan men het woordje *dat* by het aanraaden wel uitlaten. b. v. *men schryve dit eens op! het worde hem gegeven! men vermaane hun! hy merke dit op! by hoore daar naar (of daar na'!)*

De *swaarte tyd* in deze wys koomt af van de *tweede tyd* in de aantoonende wys; —

De eerste en derde perfoon is hiir in de Regelmaatigen, 't zelfde med di in de aantoonende wys; ik of hy bloeijde; ik plantte, ik toetste, ik andwoordde, dat ik of hy bloeijde, plantte, toetste, andwoordde. —

Hiir van zyn uitgezond ~~de onregelmatigen~~ di een *e* tot eindletter neemen; als; ik of hy vreeij, dat ik of hy vreeije, dat ik hiiuwe, laze, schreeve, troffe enz. en de onregelmatig gelyk en ongelykvloeienden: dat ik bragte, wiste, brake, gonge, stonde, sloege, deede, zage, ware, (van; *was*; de *onvolmaakte* tyd van 't werkwoord *zyn*.)

De tweede perfoon van het enkelvoud is in de Regelmaatigen hiir ~~wederom~~ gelyk aan di in de aantoonende wys; doch deze behouden de *e*: gy bloeijdet, plantet, toetstet, andwoorddet, dat gy bloeijdet, planttet, toetstet, andwoorddet; de onregelmatig behouden ook de *e*, di zy in de onvolmaakte tyd van de aantoonende verwerpen hebben. als van; *gy hiiuwt, koomt; dat gy hiiu-*

*bliuwet, van gy koost; dat gy koozet, dat gy vreet-
jet, dat gy wiisfchet, schreevet, lazet, troffet, slootet enz.*

Zo ook de gelyk en ongelykvloeienden; *dat
gy bildet, bragtet, wistet, braket, gonget, ston-
det, sloeget, deedet, zaget, warct. —*

De vierde wys van spreken noemt men het best
de onperfoonlyke wys.

Deze wys heeft in de *nu bestaande tyd* ook de voor-
zetfels, *om, door, tot, med*, als; ik ben aangefpoord *tot*
spreken; hy heeft zyn best gedaan *om* te vangen.
Ik vermaak my *med* te leezen; ik word wys
door te leeren. — Somtyds ook zonder voor-
zetfel: ik ging zitten, ik kwam dit zoeken; ik
heb hooren speelen. — Gewoonlyk egter is het
dus; hy heeft getragt dit *te* doen; hy heeft ge-
leerd *te* leezen; of hy heeft *het* leezen geleerd;
ik heb ondernoomen *te* zingen.

Deze byzondere aanmerkingen zyn genoeg-
zaam om alle werkwoorden volgens de gegeevene
voorbeelden regt te buigen.

Het zesde soort van woorden, zyn de **DEEL-
WOORDEN**; zo genoemd, om dat zy deel heb-
ben aan de werkwoorden, en van dezelve worden
afgeleid; zy zyn bedryvenden en lydenden als;
beminnende, bemind; terwyl zy ook dezelfde buig-
wys als hunne werkwoorden beheerschen; —
en, om dat ze een eigenschap te kennen geeven,
hebben zy ook deel aan de toevoeglyke naam-
woorden, worden als toevoeglyken geboogen, en
by de zelfstandigen gevoegd. —

Zy hebben ook dri trappen van vergelyking,
de eerste trap van vergelyking, is de gelykstel-
lende. b. v. een verheeven man; eene verbroo-
ke-

kene vriendschap; hy is zo bemind als zy; een leerling zo goed schryvende, als zyn' meester.

De tweede trap van vergelyking, is de vergrootende. een verheevener man; hy is geächter dan zy; (beter; *meer geacht dan zy*;) hy is 'er meer door getroffen dan ik. —

De derde trap is, de overtreffende; b. v. de verhevenste man; deugd wordt het meest geächt; de uitgeleezendste van dit drital; de meest beminde van allen.

Het zevende foort van woorden, zyn de BYWOORDEN di by de werkwoorden behooren; en eene hoedanigheid van de werking of leiding aanduiden. als: *hier, daar, waar, ergens, nergens, ginds, nu, altyd, nooit, ooit, immer, nimmer, veel, wynig, kwalyk, toen, dikwils, mischiën, neen, niët, samen, tevens, dus, dan.* —

Sommige bywoorden zyn van zelfstandige woorden afkoomstig. als; *daags, 's morgens, 's nachts.* —

Zeer veelen zyn ongeboogen BYVOEGLYKEN: als; *openlyk, wyslyk, zorgenloos*; b. v. het gaat *langzaam*, hy leeft *zorgenloos*, hy doet het *openlyk*. — Zulke bywoorden worden dan ook gelyk de toevoeglyken geboogen; b. v. een openlyke betuiging, een wyslyke daad; een zorgenlooze meid, een beminlyke dogter, een gehoorzaame jongen, een strafbaare knegt.

Het agtste foort van woorden, zyn de VOORZETSELS, di eenige omstandigheid by een zaak uitdrukken; zy vereisfchen de tweede, derde, vierde of zesde naamval van zelfstandige en voor-naamwoorden, (vergelyk hier by, de buigwyzen) en deze zyn; *tot, aan, voor, agter, beneden, boven, buiten, onder, op, door, med, uit* enz.

Het

Het negende soort van woorden, zyn de **VOEGWOORDEN**; deze diinen om het eene lid van onze redenen by een ander te voegen, of 'er van af te scheiden: b. v. *en, ook, zo niét, ten zy, enz.*

Het woordje *dan* gebruikt men by tegenstelling of vergrooting, en derhalven ook agter de bywoorden; *nog, niéts, anders, nooit.* b. v. Ik heb geen *ander dan* dit (dat is behalven, buiten, boven dit,)

Gy begeert *niéts dan* geld.

Wy gaan 'er *nooit dan* eens in de week

Ik wil 'er *geen dan* hem verkiizen.

Wi heeft ons gemaakt *dan* God?

Indiin men zegt; *nog eens* of *eenmaal zo groot dan dit*: is het eene verdubbeling; en is dan het zelfde, med te zeggen; *eens* of *eenmaal grooter dan dit*: iéts, dat *4 voet* is, wordt dan *8 voet*. En als men zegt; het is nog tweemaal *zo groot dan viir*; dat is; nog tweemaal *zo groot boven viir*; en dus gelyk aan twaalf.

Als wordt gebruikt by gelykstelling, b. v. ik kan dit *zo* wynig misfen, *als* dat. Hy is *even zo groot als* gy (dat is *gelyk* gy,) het is eens of eenmaal *zo groot als* dit; dat is het zelfde med te zeggen; het is *even zo groot als* dit; want vyf; *eens zo groot zynde* als vyf; is en blyft vyf; maar wanneer iéts tweemaal *zo groot als* vyf is; wordt het zelve tiin.

Het tiinde soort van woorden is de **TUSSCHENWERPSELS**; dezen drukken de aandoeningen van deelneeming, of droefheid, of blydschap van den spreekker uit. Ach! helaas! o! och! ei! enz. —

E I N D E.

BLAD.

B L A D W Y Z E R.

't Getal en soorten der letters.	bl. 1	Het enkelv. en meervoud.	bl. 80—90
Van de aart en kragt der y.	2, 14	Van de lange klinkers.	82
————— der q en x.	3	Van de ij en uv.	89
Vreemde woorden.	3, 6	2. Van de Lidwoorden.	90
Van de c.	6	3. — Voorzelfstand.	90
Gelyksoortige b, p, d, t.	6, 85	4. — Byvoeglyken.	91—93
Van de s en z, v en f.	7, 84, 87	Trappen van vergrooting	93
———— cb, en g.	8, 10	Van de tweede buigwys.	94
———— d, en t.	9, 11	't Onderscheid van <i>bem</i> en <i>zich</i> .	95
Van de enkele klinkers, a, e, i, o, u.	12, 89	————— <i>aes-</i> <i>zelfs</i> en <i>zyn</i> .	96
Van de dubbele klinkers.	13	Derde buigwys.	96
Van de gemengde klanken, y, of ei. enz.	14	Vierde buigwys.	97
Van de klanktekens enz.	16—18	't Meervoud <i>bun</i> .	98
Van de afleiding.	19	Over <i>diin</i> .	—
———— Welluidendheid.	20	Vyfde buigwys.	—
Onderscheidingen.	21	Zesde buigwys.	99
Van de afleidingen van zelfst. van Werkwoorden enz.	23—26	5. Werkwoorden.	100, 108
Van de regte schryfwys volgens de afleiding.	27—39	Bedryvenden en lydenden in hunne Worteltyden.	101, 102
Van de zelfstandige en toev. woorden in verbuiging.	41—46	Over de wyzen en tyden der Werkwoorden.	102—108
Van de voornaamw. in verb.	47—52	Aantoonende wys.	103—106
Van de werkwoorden in verb.	52—74	De gebiidende wys.	106
Het geslagt der zelfstand. m. v. gemeen onz.	75—80	De wenschende wys.	106
		De onpersoonlyke wys.	108
		6. De Deelwoorden.	108
		Soms als byvoeglyken.	109
		7. Bywoorden.	109
		8. Voorzetsels.	109
		9. Voegwoorden.	110
		<i>Dan</i> en <i>als</i> .	—
		10. Tusschenwerpsels.	—

